

ANTIČNA KNJIŽEVNOSTI

HOMER, ODISEJA

1. Mit o trojanski vojni

Na svatbi tesalskega kralja Peleja in morske boginje Tetide so se zbrali vsi bogovi, povabili niso le boginje prepira Eride. Užaljena boginja je vrgla med svate zlato jabolko z napisom "Najlepši". Za jabolko so se potegovale tri boginje: Hera, Atena in Afrodit. Za razsodnika so izbrale Parisa, sina trojanskega kralja. Vsaka mu je obljubila lepo darilo, če ji prisodi jabolko. Paris je jabolko dosodil boginji ljubezni Afroditi, ki mu je za darilo obljubila najlepšo žensko na svetu- lepo Heleno, ki je bila žena špartanskega kralja Menelaja.

Paris jo je ugrabil in jo odpeljal v Trojo. Grki so se odločili za maščevalni pohod. Za vodjo so izbrali Menelajevega brata Agamemnona. Obleganje Troje je trajalo 10 let. Zavzeli so jo z izvijačo. Modri Odisej je predlagal, da zgradijo velikanskega lesenega konja, v katerega trebuh so se skrili najpogumnejši grški junaki, drugi pa so izpluli in se skrili na najbližji otok. Trojanci so se veselili konja in ga odpeljali v mesto. Ponoči so Grki zlezli iz konja in odprli mestna vrata tovarišem, ki so se medtem vrnili. Mesto so porušili in oplenili, moške pobili, ženske pa odpeljali kot sužnje. Od trojanskih junakov se je s pomočjo matere Afrodite rešil le Enej.

2. Odiseja

Od trojanske vojne je minilo 10 let. Vsi grški junaki, ki so jo preživeli, so se že vrnili domov, samo Odiseja zadržuje nimfa Kalipso na svojem samotnem otoku. Doma na otoku Itaka ga težko pričakujeta zvesta žena Penelopa in sin Telemah. Penelopo vedno bolj nadlegujejo nasilni in grabežljivi snubci, prepričani, da se Odisej ne bo vrnil. Grkom naklonjena boginja Atena doseže, da Kalipso na zahtevo bogov Odiseja izpusti. Ta se s splavom odpravi na pot, doživi brodolom in po dveh dneh z zadnjimi močmi priplava do otoka Fajakov. Na obali ga najde kraljična Navzikaa. Fajaki so ljudstvo pomorščakov, ki brezskrbno in srečno živi na svojem otoku. Odiseja gostoljubno sprejmejo, ta pa jim pripoveduje, kaj vse je doživel, odkar je zapustil Trojo, in kako je izgubil vse svoje tovariše. Fajaki z zanimanjem poslušajo njegovo pripoved, ga bogato obdarijo in z ladjo pripeljejo na Itako. Tam vidi, kako mu snubci uničujejo dom in kaj vse mora zaradi njih potrpeti njegova žena, zato jih v spopadu ubije. Sorodniki pobitih se hočejo maščevati, a vmes poseže boginja Atena in prepreči nadaljnje pokole.

3. Odisej in Navzikaa

Kraljična Navzikaa pride z deklami prat perilo k obali. Po končanem delu se začnejo igrat z žogo. V neposredni bližini pa spi Odisej. Ko so ga po brodolomu valovi zanesli na otok, se je ves izčrpan zatekel pod grmovje in se pokril z listjem. Dekleta ga zbudijo in Odisej prosi za pomoč Navzikaao.

Obnova: Odisej zaprosi za pomoč Navzikaao, prosi jo, če mu lahko pokaže pot v mesto in če mu lahko da kakšno rjuho, ki jo je ravno oprala. V zameno naj ji bogovi podarijo vse, kar si najbolj želi, še posebej pa naj si dobi moškega, ki jo bo ljubil, saj meni, da ni nič lepšega od tega na svetu.

Navzikaa mu takoj ponudi pomoč in mu da vedeti, da bo na tem otoku dobil vse, kar bo hotel. Kraljična mu predstavi prebivalce.

Služabnice na začetku zbežijo od Odiseja, saj mislijo, da je kakšen sovražnik, vendar jih Navzikaa ustavi in jim ukaže, naj mu dajo jesti in ga okopljejo v reki, ker misli, da bogovi nikdar ne bi poslali sovražnika na njihova tla, saj jih imajo preveč radi.

Dekleta Odiseja peljejo do reke, kjer mu dajo perilo in obleko. Odisej pa noče, da bi ga dekleta oprale, saj se preveč sramuje in zato jim reče, naj gredo stran.

Odisej se umije soli iz morja in očedi. Takrat mu Zevsova hči Atena da krepkejši izgled in mu glavo pokrije z gostimi kodri.

Odisej se sedaj ves lep usede na prod ob morskem obrežju, kjer ga Navzikaa gleda. Na začetku se ji ni zdel prav nič lep sedaj pa ga primerja celo z bogovi in si zaželi, da bi tudi ona imela takšnega moškega, ki bi z njo živel na otoku.

4. Antični ep

Ep je pripovedna pesnitev velikega obsega. Prvotno je prikazoval dejanja bogov in bajeslovnih junakov, pozneje je zajemal snov predvsem iz zgodovine. Glede na snov, ki jo epi obravnavajo, lahko govorimo o junaških, zgodovinskih, a tudi verskih, komičnih in drugih epih. Najpopolneje se je ep razvil v antiki, v 19.st. pa se je povsem umaknil romanu.

5. Homerska prisposoda

Homerska prisposoda je razširjena primerjava ali komparacija. Značilnosti kakega dogodka pesnik ponazori z drugim, podrobno prikazanim dogodkom, s plastično izrisano podobo. Snov iz primere črpa pogosto iz narave.

Kakor če mojster - umetnik srebro obrobi s polzlato, mož, ki ga Hefajst je učil, ki ga Palas Atena je učila vseh umetnij, tako da čudežna dela pričara: s takšno milino tedaj mu je glavo in rame oblila.

Primer iz odlomka:

6. Heksameter

Heksameter ali šestomer - verz Homerjevih pesnitev - je bil uveljavljen že v ustnem pesništvu potujočih pevcev. Njihove pesmi "trojanskega cikla" je Homer uporabil kot gradivo za svoja epa, predvsem za Iliado.

Verz obsega šest daktilskih stopic (- U U). Te lahko nadomestijo spondeji (- -). Zadnja stopica je nepopolna, dvozložna, zato se v njej ponavadi pojavlja trohej (- U). Ker je heksameter dolg verz in bi ga bilo težko izgovoriti brez odmora, ima obvezne pavze, vendar lahko na različnih mestih.

SOFOKLEJ, ANTIGONA

ANTIČNO GLEDALIŠČE

Grško gledališče je bilo zaradi ugodnega podnebja odprto. Zavzemalo je polkrožen dvigajoč se prostor (theatron) s prvotnimi lesenimi sedeži. V prvi vrsti so sedeli odličniki in oblastniki, sredi Dionizov svečenik. Pred njim je bilo okroglo plesišče (orcestra) za zbor. Sredi orcestre je bil Dionizov oltar za začetno daritev. Pred njim je bila lesena zgradba (skene), katere prednji del so sezidali, vselej pa lepo okrasili. Igralci (zbor) so prišli v orcestro po dveh dohodih (parodos).

Grško gledališče je bilo ljudsko, zato so prisostvovali tisoči gledalcev. Predstave so trajale ves dan. Ponavadi so predvajali tri tragedije (trilogijo) in za zaključek satirsko igro, ki je po prvotni teži in žalosti prinesla komično olajšanje. Igrali so samo moški, nosili so maske in hodulje. Sama scena je bila skromna, poznali pa so razne trike - deus ex machina (bog kot stroj) - najbolj znani trik. Gledališča so bila izredno akustična. V največjih je bilo prostora za do 30.000 gledalcev (kot primer je še sedaj ohranjeno gledališče v Epidavru).

TRAGEDIJA

Tragedija je splošna igra z vzvišeno snovjo, ki prikazuje resno in tehtno zgodovinsko ali izmišljeno dejanje. Njen junak je pomemben karakter, do 19. st. nujno oseba iz visokega rodu. Imeti mora boljši karakter od povprečnih ljudi, a ne popolnega, saj ima šibko točko, zaradi katere doživi propad. Zelo si prizadeva doseči nek vzvišen cilj, pri čemer pa se zaplete v boj s premočnimi silami in po hudem duševnem trpljenju doživi poraz, toda brez prave osebne krivde. Ima zgradbo dramatskega trikotnika.

Propade samo fizično, moralno in idejno zmaga. Tako ima tragedija svoj etični namen. Tak učinek so Grki imenovali katarza, kar pomeni očiščenje. Dobrota in veličina slavita zmago prek trpljenja in smrti. Katarzo naj bi doživeli ob doživljanju sočutja (eleos) in strahu (phobos). Vsaka tragedija mora biti sestavljena iz naslednjih delov:

- prolog (govori en igralec) - parodos (prihod zbora)
- episodija (prizor z igralci)
- stasima (spevi stoječega zbora) - eksodos (odhod zbora z odra)

V tragediji zelo pomembno vlogo igra zbor, saj med seboj povezuje dialoge in vsako dejanje oz. prizor konča z modrostjo, pravzaprav z nekim naukom, ki ga daje zgodba. Zbor predstavlja glas ljudstva, igra vlogo povezovalca, komentatorja, razsodnika in didaskalij. Nastopnim pesmim zbora pravimo stajanke. Na tem področju je Sofokles uvedel nekaj novosti (glej 0 avtorju). 5 Sofoklejem je zbor izgubljal svojo nekdanjo vodilno vlogo in je postalle še posredovalec med občinstvom in odrom ter je z lirskimi vložki razlagal misli in čustva, ki jih je vzbujalo dejanje na odru.

Pojem tragičnega: tragično v grški literaturi je vsako junakovo plemenito oz. pomembno stremljenje, ki zaradi protislovnosti vsega človeškega povzroči junakov propad.

O AVTORJU

Sofoklej je živel od 496 do 406 pr. n. št.. Doma je bil iz Kolona pri Atenah. Narava ga je obdarila z duševnim bogastvom in telesno lepoto in postal je ugleden atenski meščan, bil je duhovit in zabaven. Tudi v umetniški karieri je želel velike uspehe. Prvič je zmagal pri tragiškem tek{rtovanju, še preden je dopolnil 30 let, ko je premagal starega mojstra Ajshila.

Napisal je več kot 120 dramskih del, od katerih jih 111 poznamo po naslovih, ohranilo pa se jih je le 7. Najbolj znana dela: so Kralj Ojdip, Elektra in Antigona. Njegove drame imajo mojstrsko kompozicijo in dramsko tehniko z izdelanimi značaji. V njih največkrat poudarja: moč usode in nasprotje med božjo močjo in človeško nemočjo. Uvedel je tretjega igralca (več jih v grški tragediji nikoli ni bilo), zbor je razširil z 12 na 15 oseb, a je njegove nastope skrčil in mu tako zmanjšal vlogo.

POVZETEK VSEBINE

Tragedija se začne ob jutranjem svitu. Po boju prestolonaslednikov, bratov Eteokla in Polinejka, v katerem oba padeta postane novi kralj Teb Jokastin brat in Antigonin stric, Kreon. Le ta izda razglas, da ne sme nihče žalovati za Polimejkom češ da je bil napadalec Teb. Kdor si bo drznil Polinejka pokopati, bo umorjen. Eteokla pa je Kreon pokopal z vsemi častmi, češ da je branil Tebe. Antigona je brata ljubila, zato je čutila dolžnost, da Polinejka pokoplje, saj bi ji tako veleli bogovi.

V uvodnem prizoru Antigona svoj naklep izda sestri Ismeni, a jo ta skuša odvrniti od načrtovanega dejanja, vendar brez uspeha. Vendar Antigone ne more prepričati in si na tak način že na sarnem začetku zapečati svojo usodo.

Na oder pride zbor tebanskih starcev in pove vsebino boja med Polimejkom in Eteoklom. V Tebah prevzame oblast Kreon, ker je po rodu najbližji Ojdipovima sinovoma. Ko razlaga sklep glede pokopa padlih bratov, stopi na prizorišče stražar, ki pove, da je Polimejka pravkar negdo zagrebel. Vodja zbora namigne, da je to delo božjih rok, Kreon pa besen naroči poiskati storilca in mu napove strašno smrt. Stražarji kmalu privedejo Antigono, kar zelo preseneti vse navzoče. Antigona brez sramu prizna svoje dejanje, celo poudari, da je zavestno kršila zakon in da se ne boji človeške, ampak božje kazni. Ni je sram in je ponosna. Kreon Antigono obsodi na smrt.

Na prizorišče pride Hajmon in oče Kreon mu pove za obsodbo nad njegovo nevesto Antigono, Hajmon ne oporeka očetovi volji, vendar mu pove, da je vse mesto na strani Antigone in da si zasluži slavo in ne smrti, Očeta prepričuje, naj se ukloni volji večine.

Kreon se razjezi in mu pove, da je država njegova last ter ukaže pripeljati Antigono, da bi jo ubil pred sinovimi očmi, a ta iz protesta odide.

Na dvor h Kreonu pride slepi modrec Terezijas in Kreonu svetuje, naj premisli svojo odločitev. Kreon je hud, ker so se vsi obrnili proti njemu in starca napodi z dvora. Tudi vodja zbora Kreonu svetuje, naj premisli svojo odločitev. Kreon se je odločil da bo pokopal Polinejka in Antigono rešil smrti Zbor se začne veseliti, saj je prepričan, da se bo vse srečno končalo. A Kreon pride do Anbgoninega groba prepozno. Antigona se je obesila, njegov sin Hajmon pa se je pred njegovimi očmi iz ljubezni do dekleta zabodel z mečem. Ko Kreon

pride domov, ga čaka še ena nesreča. Njegova žena Evridika si je takoj, ko je slišala za sinovo smrt, vzela življenje, še prej pa je preklela svojega moža kot morilca lastnega sina.

Kreon je duševno popolnoma zlomljen. Kesa se, vendar prepozno. Pozna da je z ukazom kršil božji zakon. Želi si umreti.

INTERPRETACIJA

Antigona izhaja iz mita o tebanski kraljevi hiši. Je tragedija enodejanka, ki obravnava domovinsko tematiko, saj na eni strani opisuje boj za oblast, na drugi strani pa boj za vero bogov. To je torej tragedija dveh pravic, dveh idej. Kreonova izhaja iz človeških postav, Antigonina pa iz večnih nenapisanih zakonov bogov. Zarisan je konflikt med dvema najvišjima moralnima vrednotama, to sta domovina in družina. Človek je zavezan obema in kadar se med njima zgodi spopad, nastane izrazito tragična situacija. Prav to se zgodi v Antigoni, kjer Antigona zastopa družinsko pravo, Kreon pa domovinsko. Ker nobeden od njiju ne more odstopiti od svojih načel, je tragični konflikt neizogiben. Antigona nima namena rušiti obstoječega družbenega reda, temveč hoče le uveljaviti najosnovnejše človekove pravice, ki so utemeljene v večnih, nenapisanih zakonih.

V središču torej niso bogovi, temveč človek. Antigona se ravna po svoji vesti in po božjih zapovedih, ni torej dovoljevala, da bi se podredila postavam in padla je zaradi svoje samozavesti. Zrušila se je brez vsakršne krivde, zaradi hrepenenja po višjem smislu in v tem je njena tragičnost. Kreon pa predstavlja absolutno oblast in zaverovanost vase, kar ga oddaljuje od ljudskih množic, zato je kruto kaznovan, saj izgubi najmlajšega sina in ženo. V grški tragediji zbor s svojimi nastopi vpliva na potek dramskega dogajanja. Je glasnik modrosti in j kritičen do pogubnih strasti. V Antigoni z zborovskimi pesmimi (5 stajank) poroča o prejšnjih dogodkih, napoveduje zaplet dogodkov v prihodnosti in izpoveduje splošne življenjske resnice. Dramsko dogajanje povezuje, ga pospešuje in umirja. Gotovo so zbarske pesmi v Antigoni med najlepšimi primeri antične lirike. Zaradi glasbenih odlik so Sofoklejeve zbarske pesmi pri grškem občinstvu postale nekakšna ljudska last, saj so si jih zapomnili in prepevali.

Drama je zgrajena iz uvodnega prizora, kateremu jih sledi še pet in sklepni prizor. Vsi prizori se dogajajo pred kraljevo palačo v Tebah. Dogodki si sledijo kronološko, zato govorimo o sintetični dramski tehniki. Sofoklej tudi pri Antigoni upošteva enotnost kraja, časa in dogajanja (kraljeva palača v Tebah; od jutra do večera; upomost Antigone). Tako kot Sofoklejev Kralj Ojdip je tudi njegova Antigona zgrajena po skici dramskega trikotnika.

Zasnova:

Zaradi smrti Polinejka in Eteokla je na oblast prišel njun sin Kreon. Ukaže, da Polinejka ne smejo pokopati, ker velja za izdajalca domovine, in morebitnemu storilcu zagrozi s smrtjo. Eteokel pa je bil med tem časom že pokopan z vsemi častmi. Antigona, sestra Polinejka in Eteokla, ne upošteva Kreonovega zakona, zato namerava svojega brata pokopati.

Zaplet:

Antigona želi, da bi ji sestra Ismena pri pokopu pomagala, vendar se je le-ta zbala Kreonovih prepovedi in je sestro zavrnila. Antigona pa je bila kljub Ismenini negativni odločitvi trdno odločena pokopati svojega brata.

Vrh:

Antigona pokoplje brata Polinejka. Kreon je nad njo zelo razočaran in jo brez opravičila obsodi na smrt.

Zaplet:

Kreon naroči Antigono odpeljati v kamniti grob kljub prepričevanju sina Hajmona, Antigoninega zaročenca. Antigona ne more ubežati smrti, zato se poslavlja od sveta. Hajmon je edini, ki si upa povedati očetu, da je tudi meščanstvo na strani kaznjenke. Skupaj z Antigono se ubije tudi Hajmon. Kreonova žena Evridika ne more sprejeti smrti svojega sina, zato si sama tragično vzame življenje.

Razsnova:

Kreon je dokončno strt, nihče mu ne vzame krivde. Tudi sam si želi smrti. Antigona je fizilčno propadla, vendar moralno zmagala. Kreon ostaja živ, vendar popolnoma moralno strt.

BIBLIJA

Biblija je temelj judovske književnosti. V Bibliji je zajeta praktično celotna ustvarjalnost judovskega naroda in njegova zgodovina. Biblija je nastajala 2. st. in pisali so jo najrazličnejši pisci. Prvi nastanki segajo več kot 1000 let pr. Kr.. Judovska književnost je nastajala sočasno, kot egipčanska, babilonska in asirska književnost. Glavna delitev Biblije ali Svetega pisma je na Staro zavezo in Novo zavezo. V Stari zavezi je zajeta zgodovina judovskega naroda njihova verovanja, kultura (oblačenje, prehrana, način življenja,...) do Kristusovega rojstva. Nova zaveza pa obsega 4 evangelije, ki govorijo o delovanju Kristusa, o njegovem življenju in smrti, ter o delu Kristusovih učencev. Judje uporabljajo v bogoslužne namene samo Sveto pismo Staro zavezo, medtem ko krščanska cerkev pa uporablja Staro in Novo zavezo. Biblija je dragocena ne le kot knjiga z določenimi zgodovinskimi dejstvi, ampak tudi iz literarnega vidika. V Bibliji so namreč vključene najrazličnejše literarne oblike (črtice, kratke zgodbe, novele, poezije,...). V Svetem pismu je izjemno bogato tudi izrazoslovje. Uporablja pa se tudi najrazličnejša pesniška sredstva (metafore, komparacije,...). Biblija je tudi izjemno obsežno delo, prav zato lahko še vedno rečemo, da Biblijo lahko v celoti prevedemo le v tisti jezik ki je dovolj razvit. Prav tako pa je Biblija še sedaj največkrat natisnjeno delo in ob enem delo ki je prevedeno v največ jezikov. Na Biblijo lahko gledamo na tri načine, kot versko knjigo, kot pomemben zgodovinski vir ali pa kot obsežno literarno delo. Zaradi izjemno bogatih zgodb so na podlagi Biblije čez cel srednji vek pa še v sodobnem veku nastajala nova literarna dela. Veliko avtorjev uporablja primere ali izreke iz Biblije, nekateri avtorji pa v svojem pisanju uporablja tudi biblijski slog (Ivan Cankar, Hlapec Jernej). Največkrat brani in poznani odlomki so Mojzesove knjige, pravzaprav 1. Mojzesova knjiga ali Geneza, ki govori o nastanku sveta. Kot vse religije tudi židovska in kasneje tudi krščanska imajo prav zgodbo o stvarjenju sveta, kot primer njihovega sveta.

PRILIKA O IZGUBLJENEM SINU

Prilika o izgubljenem sinu je napisana v Svetem pismu Nove zaveze in je sestavni del Lukovega evangelija (Matej, Janez in Marko). Prilika je nastala, zato ker so se pobožni Judje-farizeji zgražali, ker se je Kristus družil tudi s preprostimi, včasih grešnimi ljudmi (cestarji, vlačuge, berači,...). Kristus je svoj nauk razlagal ob pomoči prilik. Kristusov nauk pa so zapisali štirje evangelisti.

Obnova zgodbe

Kristus je povedal tole zgodbo:

Bogat človek je imel dva sina. Oba sta pridno delala na njegovi zemlji in pasla njegovo čredo. Nekega dne je mlajši sin rekel očetu, naj mu da delež premoženja ki mu pripada. Oče je res razdelil premoženje in dal mlajšemu sinu pripadajočo polovico. Mlajši sin je pobral svoje stvari in odšel po svetu. V mestu je z razuzdanim življenjem zapravil svoje premoženje. V svetu je zavladala huda lakota, tudi mlajši sin je trpel hudo lakoto. Nekemu meščanu je pasel svinje. Takrat je pomislil na očeta in nato da imajo očetovi najemniki in hlapci v izobilju. Sklenil je da se bo vrnil k očetu. Oče ga je že od daleč zagledal in mu tekel nasproti. Sin je prosil očeta odpuščanja in ga vprašal če lahko postane eden izmed njegovih hlapcev. Očetu je tudi rekel, da se zaveda, da ni več vreden, da bi bil njegov sin. Oče pa je naročil služabnikom naj prinesejo najboljša oblačila, sina oblečejo in obujejo, ter mu dajo prstan na roko. Služabnikom je ukazal naj zakoljejo pitano tele in se veselijo, ker se je vrnil sin, ki so ga imeli že za mrtvega. Vsi so se veselili jedi in pili. Starejši sin se je vračal s polja. Zaslišal je glasbo

in petje, ter vprašal kaj se doma dogaja. Hlapci so mu povedla da se je vrnil mlajši sin in da je oče ukazal zaklati pitano tele, ter se veseliti ob sinovi vrnitvi. Starejši sin je užaljen rekel da ne gre domov. Ko je oče to zvedel je šel k njemu. Starejši sin je očital očetu da ga v vsem uboga in vedno dela po njegovih navodilih, oče pa mu nikoli ne da niti koštruna, da bi ga zaklal in se poveselil s prijatelji. Oče pa je sinu razložil, da ima starejšega sina vedno pred seboj in da vse premoženje pripada njemu. Poveselil pa se je,ker se je domov vrnil mlajši sin, ki je bil zanj že mrtev in je ponovno oživel. Bil je izgubljen in se je ponovno vrnil.

PARABOLA-prilika je poučna zgodba iz vsakdanjega življenja, ki želi ponazoriti nek verski nauk. V slovenski književnost je parabole oz. prilike uporabljal Janez Svetokriški v svojih pridigah (barok).

PARALELIZEM-ponavljanje podobno zgrajenih povedi, stavkov ali besednih zvez

RENASANSA

SHAKESPEARE : ROMEO IN JULIJA

SHAKESPEARE

William Shakespeare je največji renesančni dramatik in eden največjih dramatikov sploh. Rodil se je 23. aprila 1564 v Stratfordu on Avon v družini posestnika, šolal se je v rojstnem kraju, se že leta 1582 poročil in imel troje otrok. Leta 1585 je odšel v London, tu je ostal kot dramatik in igravec. Bil je solastnik dveh gledališč (Globe in Blackfriar Theatre). Leta 1610 se je umaknil v rojstno mesto, si kupil posestvo in tu umrl.

Shakespeare je pisal liriko (sonete), epiko (pesnitvi Venera in Adonis, Rop Lukrecije) in vse dramske zvrsti. Pripisujejo mu 37 dram, vendar pa je avtorstvo pri nekaterih dvomljivo. Kot pri Homerju homersko vprašanje je pri Shakespeareju shakespearo. Njegovo dramsko ustvarjanje lahko razdelimo na tri obdobja: zgodnje, srednje in pozno. V prvem so nastale komedije, skoraj vse zgodovinske igre in zgodnje tragedije. Drugo obdobje je čas nastanka velikih tragedij. V tem obdobju so nastale t.i. problemske igre, med katerimi je najboljša komedija Kakor vam drago. Svoj naziv so dobile zato, ker je v zvezi z njimi odprtih več vprašanj in problemov. V tem obdobju sta nastali tudi drami Romeo in Julija ter Hamlet. V zadnjem obdobju ustvarjanja je Shakespeare pisal večinoma tragikomedije, resne igre s srečnim koncem.

SHAKESPEAROVA TRAGEDIJA

Oblika Shakespeareovih dram je dokaj svobodna. Značilno je mešanje tragičnih in komičnih sestavin v posameznih igrach. Pripisujejo mu izjemno sposobnost, da človeško osebnost ne kaže samo iz enega zornega kota, poenostavljeno na eno samo strast, značajsko lastnost, ampak vedno kot dinamičen preplet mnogih protislovnih potez. Opisuje ljudi silnih čustev in plemenitih misli ter odločnih dejanj. Shakespeareova dramatika predstavlja vrh evropske renesančne književnosti, vendar je opaziti že odmik od renesanse, k baroku in manierizmu. Gledalcem je ponudil igre z najrazličnejšo tematiko in najrazličnejšimi razpoloženskimi stanji. Njegova dela so ohranila trajno veljavo, ker v njih s takšno umetniško močjo prikazal politično, družbeno in duševno življenje svojega časa. Značilno je mešanje tragičnih in komičnih sestavin v posameznih igrach.

Shakespeareova umetnost:

Za vsebinsko osnovo svojih dram je Shakespeare uporabljal stare igre; njegova izvirnost in umetnost je v: ·dovršenih oznakah besed·stopnjevanju in popušcanju napetosti odkrivanju bistva v življenju ·ustvarjanju razpoloženja slogu Shakespeare je svoje drame pisal v vezani besedi - v BLANKVERZU (jamski enajsterec ali deseterec brez rime).

Monolog

Je oblika govora, izpoved; izraziti element notranjega dejanja, junakovih neposrednih odzivnosti na svet okoli sebe in v samem sebi. Shakespeare je monolog uporabil kot JUNAKOV PSIHOLOŠKO ZAPOVEDNI GOVOR. Hamlet 3 od vseh verzov izgovori v monologih (neodločnost, omahljivost, osamljenost, izločenost iz družbe)

ZGRADBA TRAGEDIJE

Francosko gledališče je po zgledu antike uzakonilo 3 ENOTNOSTI: DEJANJA: KRAJA, ČASA in DEJANJA: dramsko dejanje tvori en sam glavni dogodek KRAJA: je eno samo,

nespremenjeno prizorišče ; strogo urejena in jasna dramska kompozicija. ČASA: dramska zgodba se je morala zgoditi v času enega dneva.) Shakespeare pa se teh pravil ni držal ; večje število oseb, daljše besedilo...Shakespearu je eno glavno dejanje premalo; okrog osrednjega dejanja zaplete še nekaj stranskih, nedeljivo povezanih z glavnimi osebami. · Prizorišče se pri njem od prizora do prizora spreminja (pri Hamletu 20x) · Enotnost časa Shakespeare ne pozna (dramska zgodba traja tedne, mesece).

RENEŠANČNO GLEDALIŠČE

Gledališče Shakespearove dobe imenujemo renesančno oziroma elizabetinsko gledališče, imenovano po kraljici Elizabeti 1., ki je tedaj vladala.

V 16.stol. so v Angliji uprizarjali gledališka dela na raznolikih mestih, npr. v plemiških sobanah, v dvoranah mestnih hiš, v jedilnicah, na univerzah, na privatnih vrtovih, v cerkvenih predverjih, na trgih, na dvoriščih gostiln... Slednje prizorišče je postalo zelo priljubljeno od sredine 16.stol. dalje. Šele leta 1576 (ko je bilo Shakespearu 12 let) je James Burbadge, vodja tedaj vodilne gledališke skupine, dal postaviti za uprizarjanje dramskih del posebno leseno zgradbo, ki jo je imenoval kar gledališče. Kmalu nato je nastala še druga vrsta gledališč.

Značilnosti elizabetinskega gledališča:

- bilo je leseno, nepokrito gledališče
- prostor je bil osmerokotne ali okrogle oblike, s tremi vrstami balkonskih sedežev
- oder so gledalci obkrožali s treh strani
- preprosta scena
- odrski rekviziti in kulisa so bili skromni, vendar izraziti (prizorišče so označevali preprosto kar z napisi, stol ali naslanjač je označeval, da se scena odvija v notranjosti, igralec, ki je bil oblečen v dragocena oblačila, je predstavljal kralja, igralec v škornjih je bil sel...)
- nad zadnjim delom odra je bil balkon, ki je občasno služil igralcem za prizore, ki so se dogajali ali na balkonih (npr. Romeo in Julija) ali na grajskem obzidju (npr. Hamlet)
- vse vloge v gledališču so igrali moški
- vhodi na oder so bili skozi več vrat v zadnji steni odra, ki so jo občasno še oddelili z zastori, če je igra imela prizorišča, ki naj bi bila skrita (npr.: grobnica v Romeu in Juliji)
- gledališče je bilo odprtega tipa
- med igralci in gledalci ni bilo zavese, ki bi jih ločevala

V igrah elizabetinskih dramatikov so pogosti daljši uvodni govori, prologi, v katerih navadno eden izmed igralcev, ki ima vlogo zbora v klasični drami, pojasni spremembe kraja in časa dogajanja ali da druga pomembna pojasnila, ki skrajšajo potek celotne fabule.

Gledališče je bilo v renesančni Angliji najbolj priljubljena in umetniško dognana oblika razvedrila in je zato privabljal gledalce vseh družbenih slojev.

ROMEO IN JULIJA

Dogajanje se odvija v italjanskem mestu Veroni v 5 dneh. Dvoje veronskih družin, Montegovi in Capuletovi, je sprtih na življenje in smrt. Pobijajo in tepejo se, kjer se srečajo. Romeo iz družine Montegovih se vendarle vtihotapi na ples v maskah h Capuletovim. Tu sreča domačo hčer Julijo in zaljubita se na prvi pogled. Romeo pride do Julijinega balkona in tu si izpovesta ljubezen. Odločita se, da se že naslednji dan poročita. To jima s pomočjo duhovnika Lorenza tudi uspe. V spopadu na trgu se spopadeta Tybalt in Mercutio (Romeov brat), v katerem Tybalt ubije Mercutio. Romeo se maščuje in zbeži. Julija je prisiljena k poroki s Parisom, ki je v sorodu z veronskim knezom. Ker ima rada le Romea, si od duhovnika Lorenza nabavi

napoj, ki jo bo za 42 ur naredil mrtvo. Drugo jutro so vsi žalostni ob Julijini nenadni smrti. Romeo ne dobi Lorenzovega prisma, in izve samo, da je Julija mrtva. Kupi strup in se v grobnici nad njenim truplom zast rupi. Julija se prebudi in ko zagleda, da je Romeo mrtev, vzame njegovo bodalo in se zabode. V grobnice se čez nekaj časa zberejo Montegovi, Capuletovi, knez Baltazar in Lorenzo. Vsi so zmedeni ob pogledu na strašno morijo v grobnici. Lorenzo in Baltazar ter Parisov paž razložijo knezu, ki mu je ravno umrla žena od žalosti, kaj se je v grobnici dogajalo.

Capulet in Monteg si tedaj žalostno podata roke in skleneta prijateljstvo, saj se ob tragičnem dogodku spreobrmeta. Skupaj skleneta, da bosta njunima otrokoma, Romeu in Juliji postavila lep, iz zlata narejen spomenik.

REFORMACIJA, PROTIREFORMACIJA IN BAROK

PRIMOŽ TRUBAR, O ZIDAVI CERKVA

Reformacija

Cerkev je v 16. imela velik vpliv in veliko premoženje. Duhovščina je začela kršiti temeljne krščanske nauke. Prodajali so odpustke, svete predmete, kršili celibat, položaje pa pridobivali s korupcijo. Profesor teologije na Wittenberški univerzi, Martin Luter je 31. oktobra 1517 objavil 95 tez ter zahteval temeljito prenovno cerkve. Začelo se je versko gibanje za obnovo Cerkve, bolj znano pod imenom reformacija ali protestantizem. Gibanje se je hitro širilo tudi v druge evropske države. Prvo pomembnejše središče reformacije na slovenskem je bilo v Trstu, kjer je deloval krožek škofa Petra Bonoma. Najpomembnejši predstavniki slovenske reformacije so Primož Trubar, Jurij Dalmatin, Adam Bohorič in Sebastjan Krelj. Z reformacijo so bili postavljene osnove slovenskega knjižnega jezika.

Primož Trubar (1508, Rašica – 1586, Derendingen)

Trubar je najpomembnejši pisec slovenske reformacije, avtor prvih slovenskih knjig in utemeljitelj našega knjižnega jezika. Šolal se je na Reki, v Salzburgu, Trstu in na Dunaju. Kot katoliški in pozneje kot protestantski duhovnik je služboval v Laškem in Ljubljani, po preganjanju pa v nemških mestih Rothenburg, Kempten, Lauffen in Derendingen. Njegovo delo je posledica hotenja, da bi Slovincem približal protestantsko vero, zlasti pa Biblijo, in da bi svojemu narodu pomagal iz kulturne zaostalosti. Najpomembnejša dela: Katekizem in Abecednik (1550), Ta prvi dejl tiga noviga testamenta (1557), Cerkvena ordninga (1564) in Ta celi novi testament (1582).

En regišter ... ena kratka postila

O zidavi cerkva (odlomek)

V času, ko je bil Primož Trubar duhovnik v Loki pri Radočaju je živela ženica, ki je govorila da jo obiskujeta črna moža in ji govorita, da bi bilo dobro sezidati še eno cerkev, ker bosta v nasprotnem primeru poslala kugo in točo. Ljudje so temu verovali in postavili cerkev. Verniki so hoteli Trubarja za pridigarja, a ta je pobegnil in tja poslal svojega pomožnega duhovnika Rugelna, ki je ugotovil da je ženska lagala in da sta jo do tega pripravila dva svetnika.

Ljudje so verjeli, da se Šavleči Katarini, Margeti Hudakončevki in Trubarjevemu stricu Gregorju Devica Marija prikazuje in da želi imeti samostan za nune blizu Rašice. Verniki so darovali bogastva in tako je duhovščina dobro živela. A na koncu so vsi umrli. Duhovnik je bil umorjen od svojega svaka, mežnarje so ujeli Turki, Gregorja Trubarja je pokopalo drevo, o Margeti pa se ne ve kako je umrla. Podobno je nastala tudi cerkev na Sveti gori.

Trubar nagovarja duhovnike naj pridigajo proti zidavi cerkva, ker če ne se bodo cvrli v peklu.

- Protestantske ideje v besedilu:

Odlomek je kratka avtobiografska pripoved. Pretirana ljudska pobožnost je narekovala zidanje cerkva in čaščenje svetnikov. Trubar razmišlja o pravi krščanski veri, obsoja naivno praznoverje vernikov, ki ga je duhovščina izrabljala sebi v prid. Z anekdotami svari Slovence pred štiflarstvom, obsoja njihovo praznoverje in poudarja revno cerkev. Štiflarstvo je bilo gibanje, ki je usmerjalo ljudsko pobožnost k ustvarjanju novih cerkva. Radi so se sklicevali na prikazovanje Matere Božje in svetnikov.

- Jezik:

Preprost in razumljiv, nižje pogovorne besede (baba, far, kurba), tuje besede, predvsem nemške (farmošter, štalt), dolenske narečne besede (žlize, undu, ofrovati).

- Slog:

Ni veliko slogovnih sredstev, ker je besedilo namenjeno preprostemu verniku. Na najbolj dramatičnem mestu se pojavi premi govor. Prepoznavno je podvajanje stavčnih členov z veznikom "inu" (govorita inu velita, sturi inu sezida). Celotno besedilo so primere (anekdote) in pripovedi iz življenja. Gre za pridigo (zgodba postane nauk), Trubar govori iz srca in razuma hkrati, odločno, razumno in kritično.

JANEZ SVETOKRIŠKI : NA NOVIGA LEJTA DAN

AVTOR:

Janez Svetokriški s pravim imenom Tobia Lionelli, je bil rojen v Križu nad Vipavo leta 1647, umrl pa je leta 1714 v Ljubljani. Mati je bila slovenka, oče pa Italijan. Po poklicu je bil kapucin oz. Pridigar. V svojem poslanstvu pa je deloval na Primorskem, Hrvaškem, Štajerskem in v Benetkah. Zaradi njegovih izjemno dobrih pridig so ga mnogi prosili, da jim pridige posodi, oziroma jih izda v knjigi, tako je med leti 1691 in 1707 izdal SVETI PRIROČNIK ALI SACRUM PROMPTUARIUM v petih knjigah, ki zajema 233 pridig za različne priložnost na 3000 straneh (pridige za nedelje, praznike – takrat je bilo 60 cerkvenih praznikov). Prvi dve knjigi je izdal v Benetkah, ostale pa v Ljubljani. Založili so jih avtorjevi meceni. Kljub temu, da so bile namenjene cerkvi jih ta ni cenila.

TEMATIKA Svetega priročnika je verska in v njej odmevajo dogodki tistega časa, saj Svetokriški ni bil slep in gluha za okolje, v katerem je živel.

KRATKA VSEBINA:

Pridigo Na noviga lejta dan je Svetokriški namenil različnim naslovnikom. V uvodu vošči za praznike in zatrjuje, da bo novo leto zanje srečno le, če bodo izpolnjevali božje zapovedi in živeli v skladu s krščanskimi nauki. Vsakič, ko se obrne na določeno skupino naslovnikov uporabi kot prisposodo darovanje robcev.

Obravnavali smo odlomek v Branjih 1, z naslovom pridige: NAGOVOR ZAKONCEM.

V tem odlomku Svetokriški svetuje, kakšen naj bo zakon, da bosta srečna tako mož kot žena.

V Rimu sta živela ženin in nevesta. Nekega dne ji je ženin poslal robček s podobo cesarice Livije, na katerem je pisalo: SI TU SIC (TAKA BODI). Livija je bila namreč znana po tem, da je bila zelo dobra do moža, cesarja Augusta, saj mu kljub temu, da jo je varal tega ni nikoli očitala. Nato mu je tudi nevesta poslala robček s podobo Sokrata in napisom: ET TU SIC (IN TUDI TI BODI TAK). Sokrat je namreč imel zelo hudobno ženo Ksantipo, ki se je vedno jezila, medtem, ko je bil Sokrat zelo potrpežljiv. Celó, v trenutku, ko mu je na glavo zlila vsebino nočne posode, se je le nasmehnil in dejal, da je vedel, da po grmenju pride dež, vendar pa ima srečo v tem, da ni prišla toča. Iz tega lahko potegnemo, da v zakonu ne bo preprirov in bo med zakoncema vladala harmonija, če bo mož kot Sokrat in žena kot Livija.

V nadaljevanju pridige pravi da naj žene ne ugovarjajo možem, da se jim ne bo zgodilo kot neki ženi, ki jo je mož pretepel. Mož je domov prinesel 12 drozgov, da bi jih žena pripravila za kosilo, žena pa je ves čas zatrjevala, da so kosi. Umirila se ni niti med kosilom in je moža ves čas opominjala na to, da so kosi, dokler možu ni prekipelo in jo je pretepel. Drugo leto se je žena ob istem času spomnila, kako grd je bil mož do nje pred letom, da jo je pretepel zaradi kosov. Zopet je nastal prepír in mož jo je spet pretepel. To je videl sosed čevljar, ki je o dogodku povedal ženi. Žena se je zavzela za pretepeno ženo, čevljar pa za moža in tudi med njima se je začel pretep. Na podoben način se je nato ta pretep prenašal po vsej vasi. Zato Svetokriški ženam svetuje, naj bodo svojim možem ponižne kot Livija in se ravnajo po

izreku Sv. Pavla, ki pravi, da naj bodo svojim možem pokorne kot Gospodu. Tudi če je njihov mož preprost in neumen, ga ne smejo žaliti, ampak se mu pokoriti.

Žene prav tako ne smejo biti, kot neka žena, ki je morala vse opraviti sama, mož pa je le spal in jedel, zato ga je večkrat kregala in tepla. Ko je nekoč šla po opravih je možu dala v varstvo piščance, da jih ne bi pojedel jastreb. Mož ji je sprava pazil, nato pa je zaspal. Ob ženini vrnitvi je manjkal en piščanec. Žena ga je spet pretepla. Ko je žena naslednji dan zopet odšla od doma, je možu spet dala piščance v varstvo in mu zabičala naj ne je iz lonca, češ da je v njem strup. Mož je piščance zavezal skupaj, ko je prišel jastreb je zagrabil enega in odnesel vse. Mož je v strahu pred ženo začel jesti iz lonca, vendar v njem ni bil strup, temveč med. Ko se je žena vrnila domov je znorela zaradi medu in piščancev, vendar je spoznala, da ne more prav nič, če ji mož noče pomagati.

Zato jim Svetokriški pridiga, da naj žene vzamejo robec in se obnašajo kot Livija, saj ne živijo v Indiji, kjer žene in možje tekmujejo kdo je močnejši. Žene naj se ravnajo po tem, da je mož glava ženi, kot je Kristus glava cerkvi; in kakor je cerkev podložna (podrejena) Kristusu, tako naj bodo žene podložne svojim možem. Tudi možje naj vzamejo robce in se ravnajo po Sv. Pavlu, s tem pa hoče povedati, da naj možje ljubijo svoje žene, tako kot je Kristus ljubil cerkev. In čeprav žene kdaj ne bodo dobre do njih, naj bodo potrpežljivi kot Sokrat in v njihovem domu bosta vladala mir in sreča.

INTERPRETACIJA BESEDILA:

SLOG:

Besedilo temelji na preprostem narečnem jeziku, ki pripada jeziku podeželana in ne kmeta, saj jezik vseeno ni tako preprost. Slog besedila je v bujnem baročnem slogu, kar se odraža skozi njegovo slikovitost, zgovornost, prepredenost z dramatičnimi poudarki, humorjem in latinskimi citati.

Miselnost Janeza Svetokrškega je strogo cerkvena, krščanska in v duhu časa v katerem je živel, vendar praktična s primeri iz vsakdanjega življenja..

SLOGOVNA SREDSTVA:

- dialektizmi iz vipavskega narečja – PERŠONA, LEJTO
- germanizmi – ŠENKAT;
- ponavljanja – LE-TA, LE-TA;
- stopnjevanja
- veliko je podvojitvev – ZDAJ, ZDAJ
- retoričana vprašanja – ZAKAJ BOM MOLČALA.
- zamenjan besedni red – ZATOREJ VEČKRAT GA JE KREGALA INU TEPLA.
- veliko latinskih citatov, ki podkrepijo osnovno misel
- BAROČNI ELEMNTI; KOT SO:
- obloženost s primeri
- alegorije – prispodobe
- citati
- metafore
- antiteze

V tej pridigi najdemo tudi veliko eksempljev (primer, zgled, ponazoritev) . To so kratke zgodbe kot primer dobrega ali slabega človekovega ravnanja; tudi t.i. ZGLEEDNE zgodbe kot sestavina pridige.

PRIDIGA:

Pridiga je lahko vsako opominjanje ali karanje, največkrat pa se uporablja kot duhovnikov govor pri maši. Je pripoved z negativnim ali pozitivnim zgledom iz človekovega obnašanja, ki se je pojavila že v antiki, zelo pa se je razvila v srednjem veku in v času protestantizma. To je versko vzgojno besedilo, ki veljavnost naukov potrjuje z zgledi iz življenja. Ponavadi svari pred grehi in z nazornimi primeri ter zanimivimi zgodbami poziva k dobrim dejanjem.

V literaturi se je razvila z razvojem krščanstva, ko je razlagala Biblijo oz. Evangelij. Ker jo je želela Cerkev približati preprostemu ljudstvu, so začeli vključevati zglede in primere iz vsakdanjega življenja.

V baročni pridigi, ki se je razvila okoli leta 1700 je mnogo zgledov. Pridiga je polliterarna zvrst.

ZUNANJA ZGRADBA:

Pridige so zgrajene po starem Sholastičnem vzorcu. Razvidni so trije glavni deli: UVOD; JEDRO in ZAKLJUČEK:

V UVODU je TEZA, ki je lahko navedek iz Svetega pisma v latinskem ali slovenskem jeziku. Je zelo pomemben, saj naj bi pritegnil poslušalce. Teza mora biti udarna saj napove uvod v JEDRO. Jedro je pogosto zelo razvlečeno, tudi do 20 strani. ZAKLJUČEK je kratek in vsebuje zgolj povzetek pridige. Vsaka je celota zase, lahko pa se povezujejo tudi v večje cikle.

VERIZEM:

Je literarna smer, ki se je razvila ob koncu 19. stoletja v Italiji in je sorodna naturalizmu. Pri obeh smereh srečamo poglobljeni realizem, kar pomeni upodabljanje takega življenja, kot je v resnici. Zasledimo ga tudi v pridigah Janeza Svetokriškega, le da on začne pretiravati z ALEGORIČNIM MORALIZIRANJEM. To je podajanje moralnih nauk z alegorijami-podobami, ki te nauke nedvomno ponazarjajo.

LJUDSKO SLOVSTVO

LEPA VIDA

1. Splošno o ljudskem slovstvu:

Ljudska pesem je večinoma peta in predstavlja celoto šele skupaj z melodijo. Pesmi brez melodij namreč nimajo velike možnosti, da bi se ohranile. Funkcija, ki jo ima je zabavati ljudi ali pa je pesem del ritualov ali del načina življenja v posameznih obdobjih.

Prve vesti o Slovenskem ljudskem slovstvu segajo v 16.stol., razvijalo pa se je do začetka 19.stol.. Ljudsko slovstvo je edini literarni dokument slovenskega naroda do pojava pisane umetne književnosti. Ohranjalo se je v ustnem izročilu, se prenašalo od ust do ust in se spreminjalo. Prvi so ljudsko slovstvo začeli zapisovati v krogu pisanic, kasneje pa so jih zbirali še drugi razsvetljenci. V času romantike, se je ljudsko slovstvo začelo množično zapisovati. Najobsežnejšo zbirko ljudskih pesmi je zbral in izdal Karel Štrekelj ob koncu 19.stol.

Iz ljudskega slovstva izhajata ljudska pripoved in ljudske pesmi. Ločimo dva dela prozo in poezijo:

- Proza zajema: bajke, legende, pravljice, pripovedke, šaljivke, pogovore, reke in uganke
- Poezija pa zajema: lirska in epska besedila

Značilnosti ljudskega slovstva so:

- Anonimnost: 1 avtor vendar neznan-skozi čas se spreminja
- Ustno izročilo-variantnost: se prenaša iz roda v rod
- Obstoj različnih različic: družbeni in geografski dejavniki
- Posamezne stilne značilnosti: ponavljanja, ljudska števila, pomanševalnice...
- Preprost ljudski jezik: narečni
- V nekaterih opazne Nemške izposojenke

V slovenskem ljudskem pesništvu so najštevilčnejše balade in romance. Njuna značilnost je, da ju je težko razločevati, ker se značilnosti obeh včasih zdijo enake.

Pomensko gledano je Slovenskoljudsko slovstvo pomembna kulturna vrednota, ki ima trajno estetsko vrednost.

2. Od lepe Vide:

Lepa Vida je ena izmed najpogostejših tem v slovenski književnosti. Nekateri v njej vidijo celo tradicionalne poteze našega nacionalnega značaja, npr. romantično razklanost, »žensko« mehko in sentimentalnost, obrnjenost vase, lahkovernost, pretirano občutljivost, nenehno občutje nezadoščenosti (tako na osebni kot na socialni ravni), patos, melanholijo, hrepenenje itd. – Sprva je bila to folklorna balada, zgrajena »na mednarodnem motivu zvijsko ugrabljenih mlade žene-matere«, znana »v več variantah od junaško tragične preko elegične do romantično lahkotne razsnove«, ohranjujoča pa v kolektivnem spominu »dobo saracenskega plenjenja po sredozemskih obalah (9.–11. stoletje)« (Boris Merhar). – Njeno temo je v slovensko umetno literaturo zanesla Prešernova predelava, in sicer elegične variante, zapisane v Ribnici na Dolenjskem (Krajnska čbelica, 1832).

Od tedaj do danes se je o lepi Vidi napisalo blizu petdeset liričnih, pripovednih in dramskih naslovov, prispevali so jih pisci najrazličnejših idejnih usmerjenosti in

umetniških formatov. Poleg tega se je lepa Vida uprizarjala tudi na odrih (v drinah, operah in celo v baletu).

Je pripovedna pesem- socialna, družinska in psihološka balada.

Vsem različicam je skupen motiv nasilne ugrabitve zveste žene- matere (v starejših različicah jo zvabi zamorec, nekristjan s pretvezo, da ji bo dal zdravilo za bplnega otroka), razlikujejo pa se v razpletu Vidine usode po ugrabitvi:

- V prvo skupino štejemo tragično varianto, ko Vida stori samomor s skokom v vodo in se s tem reši suženstva.
- V drugi skupini doji kraljičinega otroka
- V tretji skupini pa se čudežno (s sončevo in lunino pomočjo) vrne domov.

Zaradi poudarjenih epskih in liričnih sestavin je lepa Vida bližje romanskim romancam, kot pa dramsko razgibanim severnjaškim baladam. Med balade pa jo uvrščamo prav zaradi prevladujočega žalostnega razpoloženja.

Ljudske variante lepe Vide še živijo v svoji glasbeni podobi v Reziji, na Gorenskem in v ribniški dolini.

Na poznejše lit. predelave je vplivala Prešernova prepesnitev ribniške različice.

Motiv lepe Vide so povzeli številni besedni umetniki: Josip Jurčič. Ivan Cankar, France Bevk, ...

3. Upesnitev v branjih 1:

Pesem sestoji iz 9 kitic (predstavlja pravljичno število). Na koncu je tudi notni zapis. Pesem je povzeta iz ribniške variante. Označimo jo lahko kot žensko balado, ki posreduje usodo deklet in žena. Pesniška sredstva čustveno poudarjajo sporočilo, ki razkriva prizadetost in žalost žena zaradi težkih socialnih razmer ali krute usode.

Motivi segajo v praslovanski čas in se pozneje povežejo z motivi iz fevdalnega okolja.

Obnova:

- 1 kitica: Vida pere plenice. Pride zamorec in ji reče, da je njena lepota zbledela.
- 2 kitica: Vida pove, da je njena lepota prizadeta zaradi starega moža in bolnega deteta za katera mora skrbeti. Zamorec jo povabi s sabo, Vida pa ga vpraša komu naj to breme zapusti.
- 3 kitica: Zamorec ji obljubi lagodno življenje na Španskem dvoru.
- 4 kitica: Vida stopi v barko in zaradi skrbi do moža in bolnega deteta začne jokati.
- 5 kitica: Zjutraj zgodaj vstane in pri oknu sprašuje rumeno sonce kaj njeno dete dela.
- 6 kitica: Sonce ji pravi, da je dete umrlo in da jo mož išče po morju.
- 7 kitica: Vida še bolj joka in vpraša luno, kaj njeno bolno dete dela. Luna ji odgovori podobno kot sonce (dete so pokopali mož pa jo išče in joka po njej).
- 8 kitica: Vida še bolj joka. Pride Španska kraljica in jo vpraša zakaj joče. Vida ji pove, da ji je padel zlat kelih z okna v morje.
- 9 kitica: Kraljica ji reče naj ne joka, da jo bo pri kralju izgovorila. Naroči ji, naj samo lepo doji njenega kraljiča.

Zgradba:

- Kitice so različno dolge
- Zasledimo veliko slogovnih sredstev, kot so: ponavljanje(kaj moje dete dela). Stopnjevanje (jokanje), notranji monolog ("kaj moje dete dela"), dialog (med njo in soncem,luno), poosebitve (soce reče..., luna reče...),...

RAZSVETLJENSTVO NA SLOVENSKEM

ANTON TOMAŽ LINHART, TA VESELI DAN ALI MATIČEK SE ŽENI

Začetki gledališča na Slovenskem

V 18. stol. se v slovenski družbi počasi razrahljajo fevdalne vezi, takrat oživijo prizadevanja slovenskih meščanov, da bi domačo besedo uveljavili tudi na odru. V tem času je na slovensko kulturno prizorišče prišel baron Žiga Zois. Bil je razsvetljenec in liberalni gospodarstvenik obenem pa spodbujevalec slovenskih narodnostnih teženj in kulturni patron. Bil je tudi dober prijatelj Antona Tomaža Linharta, razsvetljenca in humanista, ki je napisal besedilo za prvo pravo gledališko predstavo v slovenščini. Prva uprizorjena predstava je bila Linhartova Županova Micka, uprizorjena 1789. Po smrti Linharta in Zoisa nastopi doba slovenskega gledališkega mrtvila (1790-1848). Linhartovo drugo delo pa je prvič uprizorjeno komaj leta 1849, več kot 50 let po Linhartovi smrti in s tem zopet prebudilo slovensko gledališče.

Anton Tomaž Linhart (1765-1795), Ta veseli dan ali Matiček se ženi

Kratek življenjepis:

Linhart, rojen v Radovljici, je bil po očetu češkega in po materi slovenskega rodu. Po končani gimnaziji je hotel celo postati menih. Dve leti je prebil v stiškem samostanu, nato pa si je premislil, odšel na Dunaj, tam opravil pravne študije ter se vrnil v Ljubljano. Opravljal je različne pomembne uradniške funkcije. 1792 je postal deželni tajnik – to funkcijo bi lahko primerjali z današnjim ministrskim položajem. Čeprav je bil visok državni uradnik, je bil izrazito svobodomiseln človek, naklonjen idejam francoske revolucije, najbolj delaven član Zoisovega krožka.

Poleg komedij Županova Micka in Matiček se ženi je izdal tudi zbirko pesmi Cvetje s Kranjskega in tragedijo Miss Jenny Love, oboje v nemškem jeziku. Njegovo zadnje (nedokončano) delo je v nemščini napisana zgodovina Slovencev.

Stilna analiza:

Linhartov Matiček se ženi je klasična komedija. V nasprotju z Županovo Micko je ta komedija zgled izjemno zahtevne zavite komedije, katere dramska črta je zelo komplicirana, to pa zato, ker teče v njej vzporedno več dejanj in je osem oseb zapletenih v kar štiri ljubezenske zgodbe. To je veselo igra v petih dejanjih in je za Slovence najbolj revolucionarna komedija v tedanji svetovni literaturi –

Ta komedija je samostojna predelava francoskega izvornika, in sicer komedije Pierra de Beaumarchaisa Figarova svatba, ki je v tedanji porevolucijski Evropi v konservativnejših deželah, kakršna je bila tudi Avstrija, uživala sloves nevarne svobodomiselnosti. Zato Linhartova igra, ko je izšla (1790), ni bila uprizorjena (prvič šele 1848 v Novem Mestu). Linhart je izvornik močno skrajšal, zmanjšal število oseb, dogajanje je prestavil iz visokega plemiškega okolja na skromnejšo podeželsko graščino, plemstvu nasprotujoči meščanski svet pa je zamenjal s kmečkim, kar je natančneje ustrezalo slovenskim socialnim razmeram. Čeprav je odstranil nekatere poudarke protifevdalne in protiabsolutistične satire, je ohranil osnovno razsvetljsko-demokratsko miselnost, pa tudi lahkotno rokokojsko radoživost.

Dogajanje je postavil na Gorenjsko, zato je jezik močno obarvan z gorenjskimi narečnimi prvinami. Komedija je predelava iz nemškega jezika. To vidimo po tem, ker so v komediji stare besede - nemške popačenke.

Vse nastopajoče osebe imajo čisti slovenski izraz, iz njih diha slovenska zemlja in slovensko življenje. Mislim, da je igra zgrajena na situacijski (baronov zmenek z Nežko) in karakterni (Matiček kot oseba) komiki, tudi nekatera imena so komično izbrana (Baron Naletel).

Ker je to dramsko delo, sloni na dialogih. Drugačen dialog teče med Nežko in Matičkom - bolj preprost, zbadljiv, v njem je mnogo narečnih izrazov (gvant, boršt, kušniti, cedelje, fletno), drugačen dialog pa teče med baronom in gospo - v njem je več tujk in vzvišenih izrazov (gnadljiva gospa, vaša gnada), značilno je onikanje.

Ko se je Linhart lotil veseloigre Ta veseli dan ali Matiček se ženi je dejal, da je šlo za poskus, kako se dajo izraziti v slovenščini najfinejši odtenki komike.

Razvoj komedije:

- Pojem izvira iz grških besed komos (pijansko veseljačenje) in ode (pesem), kar pomeni, da je komedija nastala iz razbrzdanih praznovanj na deželi, ko so uspešno pospravili pridelke. Tudi ti obredi so bili verjetno v zvezi z Dionizovim kultom.
- V pravo gledališko igro se je to praznovanje spremenilo šele v Atenah na začetku 5. stoletja pred n.š. – to je t.i. stara komedija. Osrednji avtor stare komedije je Aristofan, ki je največ obravnaval aktualne politične probleme sodobnega atenskega življenja.
- Za nadaljnji razvoj komedije je pomembna helenistična nova komedija, ki se ne ukvarja več z aktualnimi problemi, ampak prikazuje smešne situacije iz vsakdanjega mestnega življenja s stalnimi komičnimi tipi (npr. zviti suženj, skopi stavec, razuzdani sin). Glavni predstavnik nove komedije je Menander.
- S tem tipom komedije se srečajo Rimljani, ko širijo svoje cesarstvo proti jugu, in jo začnejo posnemati. Glavna pisca rimske komedije sta Plavt in Terenc.
- V srednjem veku so bile komične igre redke, prevladovala so igre z versko vsebino. V 15. stoletju nastajajo burke, ki morda kažejo povezavo z davno antično gledališko preteklostjo.
- Pomembna komedijska zvrst v renesansi je commedia dell'arte. To je improvizirana komedija, torej brez napisanega besedila, a z značilnimi komičnimi tipi in vnaprej določenim dogajanjem. Commedie dell'arte so igrale potujoče gledališke skupine, ki so jo razširile po vsej Evropi.
- Commedia dell'arte je pomembno vplivala na Moliere, s katerim klasicistična komedija doseže vrh.

Značilnosti komedije:

Komedija je tragediji nasprotna dramska zvrst, saj vzbuja veselje in smeh. Njena glavna sestavina je komičnost, smeh zbujujoča podoba človeških neumnosti in napak. Komične učinke pa je mogoče doseči na različne načine. Ti so:

- Situacijska komika, ki izhaja iz smešnih položajev, v katerih se znajdejo osebe.
- Besedna komika, ki temelji na smešnem govorjenju in šaljivih besednih igrah.
- Karakterna (značajna) komika, ki izhaja iz smešnega značaja ene ali več oseb. Običajno je pretirano poudarjena ena značajna lastnost.

- Telesna komika, ki vzbuja smeh zaradi kake pretirane telesne nenormalnosti. Pogosta je v nižjih komedijskih zvrsteh.

Tragedija in komedija torej res obe spadata med dramske zvrsti, vendar se zelo razlikujeta med seboj.

- Konec je v tragediji tragičen, v komediji srečen.
- Snov tragedije je mitološka ali zgodovinska, komedija pa postavlja na oder vsakdanji, sodobni svet.
- Osrednja oseba v tragediji je tragični junak, izrazito pozitivna in moralno odgovorna oseba iz višjih slojev. Osebe v komediji pa so človeški tipi, preprosti ljudje iz vsakdanjega sveta, ki nikakor niso brez napak, iz kočljivih situacij pa se pogosto rešujejo z zvijačami in prevarami.
- Jezik je v tragediji vzvišen, v komediji pa preprostejši, bližji pogovornemu jeziku.
- Tragedije so gledalca pretresle, ga usmerile v razmišljanje, saj so se lotevale temeljnih življenjskih vprašanj. Namen komedije pa je bil predvsem zabavati občinstvo, včasih pa so tudi kritično prikazale napake in slabosti družbe.

EVROPSKA ROMANTIKA

ALEKSANDER SERGEJEVIČ PUŠKIN, JEVGENIJ ONJEGIN

- Puškinovo najpomembnejše delo
- napisan v verzih, po zgledu Byronovih pesnitev
- v celoti prvič izide leta 1833
- epski, lirski elementi se prepletajo s satiro in ironijo
- junak je romantična osebnost, vendar za Puškina postavljen v stvarni svet
- jezikovna – slogovna raznolikost in odprtost romana
- menjava se vloga pripovedovalca: lirski izpovedovalec, opazuje zunanje življenje, romantičnega junaka ironično komentira
- velja za enega od vrhov evropske romantike ⇒ veliko romantičnih sestavin, zlasti v oblikovanju ženskih likov

OBNOVA

- mlad, bister, razgledan in vsega naveličan plemič
 - v jutranjih urah se vrača domov z zabave, počuti se odvečnega
 - Petrograd se prebuja, on pa spat
 - zbudi se pozno popoldne in spet ga premami nočno življenje
 - zabave so mu odvzele čustva in prijatelje
 - bolezen »spleen« ⇒ potrtnost, mračnost, muhavost, odtujenost
-
- dogajanje na deželi
 - Onjegina je tja zvbilo pismo na smrt bolnega strica, ki mu zapušča bogato premoženje
 - z mladim sosedom, pesnikom Lenskim se spoprijateljita in obiščeta družino Larinovih
 - Lenski je zaročen z Olgo
 - starejša hči Tatjana se zaljubi v Onjegina
 - Larinovi so ju veseli in jih gostijo, vendar Onjegina to ne gane
 - poseda doma in k njim bolj redko prihaja
 - nekega dne prejme Tatjanino ljubezensko pismo
-
- Tatjana je sanjavo, romantično dekle, ki se noro zaljubi v Onjegina
 - izpove mu svojo ljubezen
 - Tatjana se čudi svojemu pogumu, da je bila sposobna napisati pismo
 - boji se Onjeginove zavrnitve
-
- pismo ga gane, vendar ga zavrne
 - dvori Tatjanini mlajši sestri, kar sproži spor z Lenskim
 - Onjegin odide na potovanje, po več letih se vrne nazaj v Peterburg in se znajde na zabavi
 - tam sreča Tatjano, ki je drugačna, lepša
 - Tatjana se je poročila; še vedno ga ljubi, vendar ostane zvesta možu
 - Onjegin se zaljubi vendar je prepozno ter ji napiše pismo, v katerem ji razkrije svoja čustva

ROMAN V VERZIJH: značilna literarna vrsta romantične književnosti
PRIPOVEDOVALEC

- *prvoosebni* (Onjeginov znanec)
- *vsevedni*: pozna celotno dogajanje in vse okoliščine, psihološka stanja upovedenih oseb, v nekaterih izpovedih kot pravi *lirski subjekt*

ODVEČNI ČLOVEK je oznaka za nadpovprečno nadarjenega in izobraženega mladega človeka, ki v družbenih razmerah ne more razviti svojih talentov. Počuti se razdvojenega in odvečnega, kar ga pelje v propad

NOTRANJA ZGRADBA: KITICE

- oštevilčene
- nova – onjeginska kitica ⇒ 14 verzov ⇒ štiristopični jamb

O AVTORJU

(1799, Moskva-1837, Sankt Peterburg) je bil potomec stare plemiške družine. Zrasel je v hiši, kjer so imeli doma knjižnico. Pestunja mu je pripovedovala stare ruske pravljice. Zaradi zveze z dekabristi proti carju Nikolaju 1. je moral zapustiti diplomatsko službo. Leta 1820 so ga izgnali na jug Rusije, na Kavkaz, tri leta pozneje v Odeso in nato so mu dodelili hišni pripor. Pozneje so mu dovolili bivanje v Moskvi. Poročen je bil s 17-letno dvorno damo. Zapletal se je v številne spore. Da bi branil ženino čast, je izzval dvoboj in bil pri tem smrtno ranjen.

ROMANTIKA NA SLOVENSKEM

FRANCE PREŠEREN, SONETNI VENEC

Življenje in delo

France Prešeren se je rodil leta 1800 v Vrbi na Gorenjskem. Šolal se je v Ribnici, Ljubljani in Dunaju, kjer je postal doktor prava. Leta 1832, je v [Celovcu](#) opravil sodno-odvetniški izpit. Za samostojno odvetniško mesto je večkrat zaprosil, vendar mu ni bilo odobreno.

Na njegovo življenje in delo je močno vplivala neuslišana ljubezen do Julije Primic, hčerke iz bogate ljubljanske družine. Leta 1846 mu je bilo odobreno mesto advokata v Kranju, istega leta decembra pa je izšla pesniška zbirka Poezije. France Prešeren je umrl leta 1849 v Kranju.

Sonetni venec

Prešeren je Sonetni venec napisal leta 1833, objavil pa v prilogi časopisa Ilirski list (Illyriches Blatt). S cenzuro sicer ni imel težav (menda niso opazili akrostiha), na nasprotovanje pa je naletel od ljubljanske meščanske družbe, saj je bila uporaba Julijinega imena nezaslišna. Obliko Sonetnega venca je vzel iz tradicije italijanskega pesništva, ki sega v 16. in 17. stoletje (Petrarca). Pri tem pa je bil tako izviren, da primerjave v renesančnih ali romantičnih sonetnih vencih zaman iščemo.

Sonetni venec je sestavljen iz štirinajstih sonetov in petnajstega Magistrale (mojsterski sonet), ki je sestavljen iz prvih verzov vsakega soneta. Hkrati je vsak zadnji verz vsakega soneta, prvi verz naslednjega (zadnji verz štirinajstega soneta je enak prvemu v prvem). Na ta način se verzi soneta Magistrale ponovijo trikrat („pesem trikrat peta“). Prešeren je dodal tudi akrostih ali posvetilo Primicovi Julji (umetniški artizem). Posebno zgradbo ima tudi vsebinska tematika. Povezane teme si sledijo v posebnem simetričnem redu: romantični ljubezni do Julije je posvečenih prvih in zadnjih pet sonetov, v osrednjih štirih sonetih je prevladujoča tema domovina, obe temi pa povezuje odrešujoča ideja poezije. V celoto je vdelana tudi podoba slovenske zgodovine: preteklost je čas nekdanje sreče, svobode in časti, sedanost je nesvobodna in nesrečna, prihodnost bo znova prinesla svobodo.

V prvem delu prvega soneta pojasnjuje zgradbo venca, v drugem pa pojasni, da vse misli izhajajo iz ljubezni. Misel na Julijo je zadnja preden zaspi in prva, ko se zbudi. Lahko rečemo, da je prvi sonet uvodna razlaga celote in napoved glavne teme.

Sedmi sonet predstavlja vstop v sklop sonetov, ki govorijo o narodu, o ljubezni do naroda in njihovi problematiki. Predstavi antičnega pesnika Orfeja, ki je, po izročilu starodavnih bajk, s petjem dosegal čudeže. Zaželi si, da bi tudi slovenski narod dobil pesnika, kot je bil Orfej. Ta bi s petjem vnel sloveska srca, popravil nespornazume in zedinil narod. V ospredju je Prešernovo domovinsko čustvo, njegova vroča domovinska ljubezen. Zavladal naj bi mir, da bi se lahko narod in kultura ponovno razvijala (Motiv Orfeja ponazarja kultiviranje ljudstva).

Osmi sonet predstavlja vrh Sonetnega venca. Nanaša se na sedmi sonet, saj se spušča v zgodovino slovenskega naroda in prikazuje razloge za tako nesrečni položaj. Slovence so pestile razprtije in neenotnost že od davnih časov. Izhod iz takega položaja je lahko le združitev, strnitev svojih sil.

Kot že prej omenjeno v magistralah najdemo akrostih Juliji, vendar pa tematsko v ospredju ni ljubezen temveč poezija. Prešeren si želi, da bi slovensko poezijo odrešil žalosti in zapuščenosti. Na koncu se obrača na Julijo, češ da ga bi njena naklonjenost odrešila in mu dala navdih, da ustvari veliko poezijo, ki bo iz kulturne teme odrešila slovenski narod.

Metafore

- viharjev jeznih mrzle domačije – slabo stanje slovenskega naroda
- kar raste rož na mladem nam Parnasi – pesniki s tistega časa
- iz srca svoje so kali pognale
mokrócveteče rož'ce poezíje – poezije izvirajo iz srca
- Iz krajev niso, ki v njih sonce sije – verzi izvirajo iz neuslišane želje po ljubezni (zamorjenosti)
- Cel čas so blagih sapic pogreš'vále – hrepeni po ljubezni
- Jim iz oči ti pošlji žarke mile
In gnale bodo nov cvet bolj veselo – poezije bodo bolj vesele kadar mu bo Julija naklonjena

FRANCE PREŠEREN, KRST PRI SAVICI

Prešeren je zasnoval in napisal pesnitev v drugi polovici leta 1835. Prvič je izšla aprila 1836. Pesnik v tem delu opisuje pokristjanjevanje staroslovenskih poganov in njihove boje s kristjani v 8. stoletju. Glavna izvora za oris tega dogajanja sta Prešernu bili deli Janeza Vajkarda Valvasorja – Slava vojvodine Kranjske iz leta 1689 ter Linhartovo delo Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije, 1788 – 1791.

- ZGRADBA PESNITVE

Delo Krst pri Savici je sestavljeno iz treh delov:

Prvi del je posvetilo Prešernovemu prijatelju Matiju Čopu, ki je umrl zelo mlad, ko se je utopil v Savi (1835). Ta del je sestavljen iz 4 kitic (dveh kvartin in dveh tercina). Verz je Italijanski enajsterec, rima je v kvartinah oklepajoča (abba), v tercinah pa verižna (cdc dcd).

Drugi del, Uvod, opisuje zadnji boj med pogani in kristjani v Ajdovskem gradcu. Ta del je sestavljen iz 26 trovrstičnih kitic oz. tercina. Tudi v tem delu je verz It. enajsterec, rima pa verižna (aba).

Tretji del, Krst, opisuje duševno stanje poraženega vojskovodje Črtomira in njegovo pokristjanjevanje. Ta del je sestavljen iz 53 osemvrstičnih kitic oz. oktav ali stanc. V kitici je rima trikrat prestopna in enkrat zaporedna (abababcc). Tudi tukaj je verz It. enajsterec (pet popolnih jambov in en poudarjen zlog).

- MOTIVI IN TEMATIKA

Motivi in teme v Uvodu ter Krstu niso povsem enake.

Prvi motiv, s katerim se srečamo v Uvodu je boj za staro slovensko svobodo. Naslednji motiv je bratomorna vojna med poganskimi krščanskimi slovinci, srečamo pa se tudi z motivom junaškega vztrajanja maloštevilnih poganov v smrtnem boju. Osrednji temi, ki ju vsi ti motivi nosijo sta vojna tema ter ideja o narodni, družbeni in posameznikovi svobodi, kot poglobitni vrednoti v življenju vsakega posameznika.

Krst se začne z motivom premaganega junaka in motivom samomora. Nato se srečamo z motivom ljubezni med Črtomirom in Bogomilo. Nadaljuje se z motivoma pokristjanjevanja in deviške zaobljube konča pa z motivom krsta. Vsi ti motivi nosijo bivanjsko, ljubezensko in versko temo.

- IDEJE

- Ideja o svobodi, kot poglobitni vrednoti v življenju.

- Absolutna sreča v življenju ni mogoča

- Črtomir – romantični junak, nasprotje med idealom in strastjo
- Značajske besede imen Črtomir (nekdo, ki črti – sovraži mir) in Bogomila (ženska, ki ljubi Boga)

- LIRSKÉ, EPSKÉ IN DRAMSKÉ PRVINE

Epske prvine: So najbolj prisotne v Uvodu, kjer je opisan boj slovenskih poganov s kristjani, ki so svojo vero širili z mečem ter ljubezen do svobode. Pripoved teče stvarno, o dogodkih poroča jedrnato, ustavlja se samo pri prvinah, ki jih je potrebno povdariti zaradi boljšega razumevanja.

Lirske prvine: Prisotne so predvsem v Krstu. Na pripovedovalčevo mesto stopi lirski subjekt. Opis pokrajine, Črtomirovo razpoloženje in premišljevanja, njegov up in strah (razmišljanje o slapu in reki) njegova neuslišana ljubezen do Bogomile, spoznavanje neizbežne usode in resignacija.

Dramske prvine: So najbolj prisotne v zaključnem delu Krsta. Dialog med Črtomirom, Bogomilo in duhovnikom ob slapu Savica, Črtomirovo šibko upiranje Bogomilinem prepričevanju in na koncu njegova vdanost v usodo.

- INTERPRETACIJA

Uvod: Krščanska vojska pod vodstvom Valjhuna nasilno širi krščansko vero. Veliko ljudi je že pobitih, predvsem poganov, le Črtomir se še brani s svojo vojsko. Zateče se v trdnjavo Ajdovski gradec v bohinjski dolini. Sovražniki ga že šest mesecev zaman oblegajo. Črtomirovo vojsko že pesti lakota. Ponoči načrtujejo preboj iz trdnjave, ker mislijo da se je Valjhunova vojska zaradi viharja umaknila v svoje kočé. Kristjani pa se niso umaknili, ker so tudi oni to noč nameravali napasti Črtomirovo vojsko. Vname se strašen boj. Zemlja je pokrita s trupli kristjanov in poganov. Črtomir je edini izmed poganov, ki se je uspel rešiti.

Krst: Svetla zarja pokaže lepoto okolice bohinjskega jezera. Črtomir je še živ in sklene oživiti svoje prepričanje v pogansko vero, zato odrine na otok sredi blejskega jezera, kjer želi opraviti darovanje boginji Živi. Tam zagleda njeno svečenico, prelepo šestnajstletno Bogomilo. Vname se ljubezen na prvi pogled, vendar ga čaka dokončni boj s kristjani. Črtomir se zaveda nesmiselnosti svojega boja, kristjani so v premoči in ne more zmagati. Od samomora ga zadrži le podoba svoje ljubezni Bogomile. Čaka jo pri slapu Savica. Najprej je presenečen, ko mu Bogomila oznani, da je prestopila v krščansko vero, saj je v svojem obupu, da je Črtomir mrtev, našla edino tolažbo v molitvi. Sedaj je redovnica in se bosta lahko združila le po smrti. Črtomiru se takrat zrušijo vse sanje o srečnem življenju z ljubljeno Bogomilo. Na željo svoje ljubljene sprejme krščansko vero, v upanju, da se združita v posmrtnem življenju. Postane duhovnik v Ogleju in nikoli več se ne vidita..

FJODOR MIHAJLOVIČ DOSTOJEVSKI, ZLOČIN IN KAZEN

Psihološki roman, katerega zgodba je napeta študija umora od ideje, motiva in načrta do izvršitve in kazni.

Glavni junak Raskolnikov je reven a zelo nadarjen študent, po značaju zamišljen in vase zaprt človek je bil sposoben cele dneve prebiti v sobi in razmišljati. Živi v času kjer večina ljudi živi bedno – pijanci, prostitutke, bolezn, ljudje živijo na ulicah ali pa natlačeni v stanovanjih, na drugi strani pa seveda bogati in razvajeni meščani. Ta nepravičnost je Raskolnika pripeljala do tega da boga ni več in da sedaj obstajata na svetu le dve vrsti ljudi:

TEMA BESEDILA

1. večina ki ni sposobna sama misliti in je njena edina naloga ohranjanje človeške vrste
2. izbrance ki so sposobni dati človeštvu nekaj več. Nadljudje, recimo Napoleon ki lahko za dobre vzvišene cilje zanikajo prezirajo in prestopajo zakone, tudi ubijajo.

MOTIVI

Ker cela njegova družina živi bedno se njegova sestra odloči poročiti z bogatašem ki ga niti najmanj ne ljubi, tega Raskolnikov ne more dopustiti, odloči se da ji bo na vsak način pomagal.

O njegovem razmišljanju izvemo preko notranjega monologa ki sestavlja večji del romana, zelo malo je namreč opisov zunanjega sveta, narave in okolja.

V mestu živi starka pri kateri ljudje (tudi on sam) zastavljajo predmete ta pa jih vedno oskruni, ko slučajno izve kdaj bo sama doma se odloči da ugotovi v katero vrsto ljudi spada, izmisli si načrt gre k starki in jo ubije, pobere denar a vse pokvari sicer prijazna in nedolžna starkina sestra ki ga zaloti in tako mora ubiti še njo. Vse do umora junak deluje preišljeno in utemeljeno, po umoru pa se pojavi junakov iracionalni del zavesti ki zavrača vse dokaze razuma, Raskolnikov sanja, doživlja more, peče ga vest, prividi, blodnje in zaradi vsega zbolji. Po umoru se spremeni v velikega dobrotnika in pomaga neki družini z edinim denarjem ki ga še ima, a s svojo dobroto ne more oprati grehov zato se po pomoč se zateče k Sonji, prijateljici ki živi v podobnih razmerah in se prodaja da lahko preživi družino, Raskolnika ima zelo rada, obljubi mu da bo z njim celo življenje a da mora priznati zločin in se predati policiji saj drugače ne bo mogel živeti.

Če se Raskolnikov preda pomeni da ni imel prav ko je razmišljal o nadljudeh oziroma da on ni nadčlovek (Napoleon). Vendar spozna da je to edina rešitev in da vsak zločin zahteva tudi duševno kazen, ko zločin prizna in sprejme kazen (8 let prisilnega dela v Sibiriji) se zanj začne novo obdobje življenja ki ga preživi s Sonjo.

Vse dogajanje temelji na pogovorih ter dialogu ki neposredno natančno izrazi junakovo doživljanje, življensko stališče in moralno stisko.

Psihološki realizem prikaže človekovo notranjost duševnost, moralna in religiozna vprašanja. V središču pisateljevega opisovanja je človekova duševnost literalnih oseb. Dostojevski je v nasprotju z usmeritvijo realizma vzel nenavadnega človeka za osrednjo osebo (ni več junak), saj povprečni ljudje ne bi zadostovali njegovim potrebam.

Opisi raskolnikove duševnosti , njegovih misli so izjemno natančni. Pisatelj je uvedel vsevednega pripovedovalca, ki dogajanje opazuje iz »ptičje perspektive«. Tak pripovedovalec ne komentira dejanj, se do dogodkov ne opredeljuje(je objektivni). Pomembna pripovedna postopka sta dialog in monolog. S tem se dogajanje dramtizira. Temu romanu lahko rečemo tudi roman tragedija.

MED ROMANTIKO IN REALIZMOM NA SLOVENSKEM

JOSIP JURČIČ, TELEČJA PEČENKA

Med romantiko in realizmom

Poteka od 1848 (smrt Prešerna) do 1899. Značilna je neenotnost, prepletajo se različne smeri. Kaze se razsvetljenska težnja po uporabi slovstva za razširjanje moralnih, nacionalno vzgojnih in prebudnih idej. Z razsvetljenskimi in predromantičnimi sestavinami se prepletajo zlasti elementi iz pozne romantike, kar velja za prvo polovico obdobja do l.1881. To polovico imenujemo tudi obdobje romantičnega realizma. Po l.1881 je opazen večji razmah realizma v pripovedništvu in poeziji.

S Kersnikovimi povestmi iz kmečkega in trškega življenja pa se začne poetični realizem. Obdobje lahko razdelimo na dva dela: v prvem od l.1848 do l.1881 prevladuje ob razsvetljenstvu in predromantični dediščini še romantika ter zametki realizma, v drugem od l.1881 do l.1899 ob romantiki nastane prava realistična smer, ki se proti koncu preusmeri v naturalizem, a brez večjega uspeha.

Glavni predstavniki v tem obdobju na slovenskem so bili Simon Jenko (Obrazi), Josip Jurčič (Telečja pečenka, Deseti brat), Ivan Tavčar (Visoška kronika), Janko Kersnik (Kmetijske slike), Josip Stritar (Zorin).

Josip Jurčič (Muljava,1844 - Ljubljana,1881)

Bil je pripovednik, dramatik in časnika. Izhajal je iz revne kmečke družine. Že ko je obiskoval ljubljansko gimnazijo, se je uveljavil kot pripovednik; Pripovedka o beli kači, Spomini na deda, Jurij Kozjak, Domen, Tihotapec,...

Objavljal je v Novicah, Slovenskem glasniku, Besedniku, Slovenskem narodu, Ljubljanskem Zvonu. Po maturi je na Dunaju študiral klasično filologijo in slavistiko. Zaradi revščine je nehal študirati in se preživiljal s pisanjem. V dunajskem obdobju je napisal in objavil precej pripovednih del: Deseti brat (1866-prvi slovenski roman), Hči mestnega sodnika, Sosedov sin,...

V tem času je največ sodeloval s Stritarjem in Levstikom. Skupaj so izdali Prešernove pesmi in literarni zbornik Mladika. Jurčič je pripovedno nadarjenost najprej uveljavil pri zbiranju in zapisovanju ljudskih pripovedi, vendar jih ni zapisoval kot narodopisec, marveč je vanje posegal kot pripovednik. Hitro se je preusmeril v izvirno pisanje. Snov iz ljudskega izročila, je prepletal s prizori iz kmečkega življenja. Kmalu je opustil folklorno romantiko in se usmeril v pripovedovanje o zgodovinskem dogajanju in kmečko-vaškem življenju. Hkrati je začel pisati kratko pripovedno prozo s snovjo iz življenja izobražencev. Mestno življenje ga ni privlačevalo, zato je napisal malo del, ki obravnavajo ta svet (Med dvema stoloma; kratki pripovedi Božidar Tirtej in Telečja pečenka). Jurčičeva dela so veliko prevajali, predvsem v slovanske jezike, najpogosteje Jurija Kozjaka, Sosedovega sina in Desetega brata.

Obnova

Zgodba je osredotočena na glavno osebo Bitiča, upokojenega oficirja, ki je ves zdolgočasen in naveličan življenja. Njegova edina vsakdanja obveznost, ki mu je v veselje, je telečja pečenka, katero si privošči v gostilni.

Vendar tudi to veselje se zanj konča, ko nekega dne slučajno pokuka v kuhinjo, kjer kuharica pripravlja to njegovo slast. Ob tem ga kar zmrazi, kajti kuharica dela to tako neokusno, da se mu vse zagabi. Ker je pač odločen, da drugje pripravljene hrane ne bo jedel, si jo začne pripravljati sam. Tudi tako ne gre, saj tudi sam ni ravno mojster kuhe. Zato se obrne na prijatelja po pomoč. Ta mu svetuje, naj se oženi. Sprva se tej ideji smeji, sčasoma pa spozna,

da je to edina rešitev. Tako se odloči, da se bo oženil. Kot edino zanj primerno si izbere sosedovo služkinjo, mlado, polno življenja. Ker ni v skladu z njegovimi načeli, da bi ji povedal sam, kaj šele da bi jo prosil za roko (preveč je vzvišen), svojo namero pove njeni gospodarici. Njej se zdi ta ideja zelo presenetljiva, vendar mu obljubi, da bo to sporočila dekli. Tukaj nastopi največja tragičnost, ko Bitič slučajno sliši, kako se pogovarjata gospodarica in dekla. Spoznanje, za kakšnega ga ima dekla, ga popolnoma uniči. Ona pravi, da ga ne bi vzela četudi bi imel polno sobo zlata.

Zgodba se konča tako, da Bitiča najdejo mrtvega, preiskava je pokazala, da se je preveč napil in ga je zadela kap.

Začetki slovenske novele

Prve zametke novele (1 literarna oseba, strnjen dogodek s preobratom) na slovenskem srečamo šele v kratki pripovedni prozi Simona Jenka. Njegovi noveli Tilka in Jeprški učitelj (1858) sta psihološki študij značajev oz značajevki, nastali pod vplivom pozitivistične miselnosti »vajencev«. Motivi v novelah so pobrani predvsem iz kmečkega življenja (Jenko), Jurčič pa je v svoji noveli Telečja pečenka uporabil malomeščanski motiv. Za oba pisatelja je značilno, da v svojih novelah z ironično distanco do pripovedovanega skušata slediti zahtevam realizma po objektivnem prikazovanju stvarnosti in človeških usod. V literarni zgodovini so se za tako prozo uveljavila še oznaka, slika ali obraz. Slike ali obraze z motivi kmečkega življenja sta pisala tudi Ivan Tavčar in Janko Kersnik.

Značajevka

Je psihološka novela, v kateri se predstavlja značajski portret glavne osebe.

Motiv

Je osnovna tematska prvina umetniškega dela.

JOSIP JURČIČ, DESETI BRAT

To je prvi slovenski roman. Je ljubezensko-družinski roman, ki je izšel leta 1866-1867. Na to delo vpliva tudi Levstik, ki ga kritizira, ter Walter Scott.

Kratka vsebina lit.dela

Martinek Spak, primer podeželjskega originala, desetega brata, povede mladega učitelja Lovra Kvasa na grad Slemenice in mu prerokuje, da bo tam še marsikaj doživel. Kvas poučuje grajskega sina, devetletnega Balčka, zaljubi se v čedno triindvajsetletno grajsko gospodično Manico, hčer preprostega graščaka meščanskega rodu Benjamina. Tudi Manica se zaljubi v njega, toda ljubezen morata skrivati, ker ljubi Manico tudi Marijan, sin sosedovega graščaka Piškava; ta upa, da bo Manica postala njegova žena. Oba tekmeča gresta večkrat skupaj na lov, a zaradi Manice veje med njima hladno vzdušje. Nekoč Lovro na grajskem vrtu razkriva Manici svoja čustva, toda zmoti ju deseti brat. Kvas ima pomisleke zaradi Maničinega očeta, kaj bo rekel k njuni ljubezni, pa tudi zaradi Marjana, ki bi utegnil njuno ljubezen izdati očetu. A te pomisleke mu Manica prežene, ko mu zagotovi, da oče ne bo nasprotoval poroki, če se Lovre kot doktor čez nekaj let oglasi pri njih in jo zasnubi, nikdar pa ne bo postala Marijanova žena. Njun pogovor sliši Marijan, skrit za grmom, razjoče se, zasovraži Kvasa in sklene da ga bo zapodil. Zapreka v ljubezni med Kvasom in Manico so vendarle starši. Ti menijo, da je že čas, da se Manica poroči in da bi bil najboljši ženin zanjo Marijan, vendar slutijo, da Manica gleda za Lovrom. Manica sliši njihov pogovor in opozori Kvasa, naj bo previden, a naj v ljubezni do nje vztraja. Zaplet teži k razpletu, ko odide grajska družba na lov. Marijan naroči Kvasu, naj ga počaka vrh Skal, da se o nečem pogovorita. V tem pogovoru Marijan zahteva od Lovreta, da v enem tednu zapusti Slemenice, ker se ne bo zgodilo, da bi se Manica obešala na berača, in mu zagrozi s smrtijo. Lovre se noče prepirati, odide, a pozabi tam puško, ki jo Marjan jezno zaluče čez grmovje. Tedaj iznenada stopi predenj Martinek Spak in mu zbadljivo zatrdi, da bo Manica postala Kvasova žena. Sledi spopad, Marjan strelja na Martinka in ga smrtno rani. Martinek mu z zadnjimi močmi iztrga puško in ga s kopitom lopne po glavi. Marjana najde stric Dolef s Slemenic, zapit modrijan, in poskrbi, da ga spravijo na dom, kjer ga zdravi oče, ki je bil nekaj zdravnik, Martinka pa zaneso v Krjavljevo kočo. Martinek da poklicati Kvasa, da bi mu sestavil testament. Pri tej priložnosti Kvasu razkrije svojo preteklost. Piškav, pravzaprav dr. Peter Kaves, je Martinkov oče; zavrzel je svojo prvo ženo Majdaleno Strugovo, Martinkovo mater, ker si je mislil, da bo dobil posestvo njenega strica. V pohlepu po posestvu je bolnega strica zastrupil. Mati je od hudega znorela. Kvas spozna iz Martinkove pripovedi, da je Martinek njegov bratranec, Martinkov oče Piškav njegov stric, Marjan, sin iz Piškavovega drugega zakona, pa Martinkov polbrat in njegov bratranec. Martinek izroči Kvasu materine listine in pisma z naročilom, naj jih da Piškavu ter mu pove, da mu je Majdalena, njegova prva žena, pred smrtijo vse odpustila; rad bi videl, da se oče oglasi pri njem. Skrbi ga, ali ni morebiti Marijana prehudo poškodoval. Lovre se vrne na Slemenice; čaka ga že sodnik Mežon z biričem in ga aretira. Lovre se poslovil od Slemenic, češ da se bo že opravičil, ker je nedolžen; še prej mu Manica pred očetom zagotovi svojo ljubezen. Lovre odide s sodnikom na Polesek. Tam pove, kaj mu je Martinek naročil, a ne izroči njegovih pisem. Ponoči se Piškav napoti z doma in obiše Martinka. Nato napiše sinu poslovilno pismo, vzame konja in krene na Slemenice. Tam izroči Benjaminu šop pisem s prošnjo, da jih izroči sinu Marjanu, ko bo ta ozdravel. Posebno pismo napiše za sodnijo: Lovre Kvas je nedolžen. Za morebitno nadaljnje sinovo zdravljenje pusti zdravniku recept in odide. Potem ga ni videl nihče več. Medtem Martinek Spak umre. Pivci pri obrščaku živahno razpravljajo o dogodkih. Marjan ozdravi in dobi na Slemenicah očetovo pismo, ne more pa izvedeti, kam je odšel oče. Ta mu je v pismu razkril dolgo zgodbo svojega

nenavadnega zakona. Martinek je njegov sin iz prvega zakona, Lovre Kvas pa njegov nečak. Svojo prvo ženo je zavrzel in se nato drugič oženil. Iz tega zakona se je rodil Marijan. Toda druga žena je imela nelepo preteklost in ga ni ljubila, zato jo je pustil. Ne ve, kje živi, njenega imena mu ne pove. Marijan naj spoštuje Martinkovo željo in grad Polesek izroči Kvasu, ker sta si v sorodu; svetuje mu tudi, naj odide iz tega kraja, da ne bodo govorili o njem ljudje kot o samomorilčevem sinu. Dogajanje se razplete. Benjamin in Marijan se odpravita kupovat posestvo dve uri stran od Slemenic. Kvas nadaljuje svoje študije na Dunaju, dopisuje si z Manico in z Marijanom, postane lastnik gradiča Poleska, Marijan se zanj zavzame pri Slemeničanu. Po štirih letih se Kvas vrne z Dunaja kot doktor prava in čez pol leta se poroči z Manico. Na slovesni svatbi je navzoč tudi Marijan z svojo ženo Maričko, hčerjo zdravnika Venclja. Vaški posebnež Krjavelj se je povabil kar sami in spet pripoveduje zgodbo, kako je hudiča presekal in kako se je ženil z Urško. Tudi na Martinka, ki mu v oporoki ni zapustil ničesar, ni več hud, ko izve, da sta mu Marijan in Kvas dala postaviti nagrobnik, ki oznanja, kje počiva deseti brat.

Zgradba: 25 poglavij (17. in 18. retrospektivni)

Zgodbe :

Delo vsebuje tri zgodbe :

- Ljubezenska zgodba med Kvasom in Manico, ki je sintetična.
- Družinska zgodba med Piškavom, Marjanom in desetim bratom, ki je analitična.
- Zgodba vseh pivcev, ki se sestajajo v Obrščakovi krčmi.

Bes med sintetično in analitično zgodbo vzpostavlja deseti brat.

Romantični in realistični elementi

V romanu se pojavljajo tako realistični kot romantični elementi, ter osebe (romantične osebe – Manica, deseti brat, romantično realistične osebe – Lovre Kvas).

Romantične in realistične prvine:

- romantične prvine: - ljubezenska motivika;
 - pripovedna tehnika z analitičnim razkritjem (skrivnostna, mračna preteklost);
 - zlo je kaznovano in dobro poplačano;
 - Krjavljeve zgodbe;
- realistične prvine: - kraj in čas sta točno določena;
 - natančen opis oseb;
 - celotna zgodba je realistična, ni prisotnih nikakršnih nemogočih pojavov in bitij.

Jezik:

Jezik je dvojen :

- Jezik grajskega okolja (slov. meščanstva)
- Ljudski jezik preprostih ljudi.

Dogajalni prostor: grad Slemenice, grad Polesek in Obrščakova krčma

Dogajalni čas: približno 5 let

IVAN TAVČAR, VIŠKA KRONIKA

Zgodovinski roman:

Zgodovinska tematika je Tavčarja pritegovala že v njegovem mladostnem obdobju ustvarjanja, vendar je bila to v glavnem družabno zabavna zgodovinska povest, prepletena z liberalnimi in meščansko demokratičnimi idejami (Otok in Struga, Kuzovci, Janez Sonce itn.). Svoja zrela zgodovinska dela pa je postavil v drugačen čas in drugačno okolje. Takšno dobo je našel v časih slovenske reformacije in protireformacije (16. in 17. stoletje) in kot mesto dogajanja rodno Poljansko dolino. Za vzor so mu bili nekateri nemški pisci iz sredine 19. stoletja, zlasti Theodor Storm. Zgodovinski okvir mu je torej omogočil, da je prikazal ljudi močnih čustev in strasti, ki jih je sprožala nova »kriva« vera, predvsem pa konfrontacija med katoliki in protestanti. Tavčarjevi junaki, polni takih čustev in strasti, pridejo v spor z razmerami, z drugimi ljudmi, predvsem pa sami s sabo in zato po navadi tragično propadejo. Vse to se je odrazilo v njegovih najboljših zgodovinskih delih, h katerim spadajo kratka pripoved *Vita vitae meae* (1883), povest *Grajski pisar* (1889) in roman *Viška kronika* (1919).

Zajema snov bolj ali manj realne preteklosti. Tudi književne osebe v njem so lahko zgodovinske, vendar je ponavadi več domišljjskih.

Zgradba:

Roman *Viška kronika* (roman je izhajal v Ljubljanskem zvonu vse leto 1919), ki velja za vrh Tavčarjeve pripovedne proze, si je pisatelj zamislil kot trilogijo o življenju na Visokem v 17. in začetku 18. stoletja; drugi deli naj bi nadaljevali pripoved o viških prebivalcih v 18. in 19. stoletju. Roman je po obliki kronika, njegova gradba je analitično-sintetična. Razdeljen je na dva dela; **prvi ali analitični del** oziroma prvih sedem poglavij je s pomočjo romantičnih sestavin zgrajena zgodba o zločinu Polikarpa Kalana, prikritega protestanta, v tridesetletni vojni (1618-1648). Ta zločin poseže po načelih romantične usode in s pomočjo analitične tehnike v dogajanje z likom stare Pasaverice, ki se ob smrti znajde v hiši morilca svojega moža Jošta Schwarzkoblerja. Z izpovedjo starega Polikarpa in z njegovo smrtjo se konča prvi del romana. **Drugi ali sintetični del** oziroma naslednjih sedem poglavij je pripoved o Polikarpovem sinu Izidorju, ki piše kroniko in ki naj bi se poročil z Agato, vnukinjo Jošta Schwarzkoblerja. Poroča naj bi popravila krivico in viškega gospodarja očistila krivde očeta. A Izidor je nesposoben, da bi se rešil očetove dediščine, je brez življenjske sile, odločnosti in volje, zvest starim vražam, veri in morali. Ko Agato obtožijo čarovništva, podvomi vanjo; prepusti jo bratu Juriju, ki je tip dejavnega in odločnega človeka novega časa. Ko Izidor spozna, da je po svoji lastni krivdi izgubil Agato in pravico do srečnega življenja na domu, odide na vojsko proti Turkom; po enajstih letih se vrne bolan, strežnica in žena mu postane Margareta Wulffing, ki se ji je nekoč odpovedal na očetovo željo. Izidorjev sin Georgius, ki je šel za duhovnika napiše zadnje **poglavje ali epilog** kronike.

Slog:

Glede na to, da obravnava zgodovinski čas in sicer na kronikalni način, so v romanu uporabljene izrazne možnosti, s katerimi je pisatelj želel ustvariti iluzijo o preteklosti; s starinsko obarvanostjo pripovedi je skušal pričarati ozračje nekdanjih dni.

Zapisanih je nekaj domačih arhaizmov (lakot za lakoto, premaga za zmago, konjik za konjenik) in nekaj več arhaično zvenečih tujk (kastel za grad, batalja za bitko, lazaret za bolnišnico). Razmeroma pogosto naletimo na trpnik, na deležnik na -ši, -vši, na zamenjan vrstni red (več tipov, npr. na ravnino, rumeno obsijano; izmučena moja duša; zemlja domača).

Posebno mesto ima navajanje svetopisemskih in obrednih besedil (npr. litanije, ki jih loški prošt moli, ko spremlja Agato) ter posnemanje biblijskega privzdignjenega sloga z vrsto paralelizmov (npr. Polikarp umira, ker mora človek umreti, dasi ne ve dneva ne ure). Občutek starinskosti zbuja tudi različne pisne navade, starinsko pisavo priimkov (npr. Khallan, škof Chroen), pogosto navajanje datumov iz cerkvenega koledarja z imeni svetnikov in praznikov, latinske oblike imen (npr. Joannes Franciscus, Leopoldus), vpletanje tujejezičnih (nemških, latinskih) navedkov itd.

Pripovedovalec:

Pripovedovalec, starejši sin visoškega gospodarja Polikarpa Izidor Khallan, je glavna pripovedna oseba, ki iz "današnje" perspektive pripoveduje o svojih preteklih prigodah in doživljajih, vendar je to veliko več, kot pa zgolj realističen opis dogajanja. Pripoved je torej prvoosebna, le zadnje poglavje ali epilog zapiše Izidorjev sin Georgius.

Kratka vsebina:

Kroniko piše Izidor Kalan, boječ človek, vzgojen v strogem katoliškem duhu. Njegov oče Polikarp, se je v mladosti udeležil tridesetletne vojne v Nemčiji in ko sta se s prijateljem vračala sta ukradla vojaško blagajno, nato pa ga je Polikarp med potjo ubil in si sam prilastil dobiček. S tem denarjem si je kupil lepo posestvo, vendar sreče tudi v tem ni našel, saj ga je vedno spremljal občutek krivde. Bil je grob, surov človek, ki je pretopal ženo in otroka (Jurija in Izidorja). V kleti si je naredil bivališče le zase, kjer je spal, saj ga je ponoči tlačila mora. Nekega dne je sinu, ki ga je zalotil, da hoče pobrati denar, odsekal prst. Na smrtni postelji je starejšemu sinu Izidorju naročil naj gre v Nemčijo poiskati hčerko umorjenega prijatelja, Agato, in jo pripelje na Visoko, saj je menil, da polovica premoženja pripada njej. Prav tako pa mu je Agato namenil za ženo, kar je Izidor sprejel kot očetovo voljo. Všeč pa je bila tudi sosedu Marksu, ki pa ga ni marala, zato ga je zavrnila. Le-ta pa se ji maščuje tako, da jo obsodi čarovništva. Da bi dokazala nasprotno, mora Agata v reko in če ni čarovnica se bo rešila, drugače pa jo bo tok odnesel in bo utonila. Ko se je že skoraj rešila jo zajame močan tok in odnese. Iz vode jo reši Jurij, ki je bil vanjo na skrivaj zaljubljen in tako si jo pridobi za ženo. Izidor nato odide v vojsko in prepusti posestvo bratu, ko pa se vrne se poroči s sosedo Margareto, s katero je imel sina, ki je šel za duhovnika in piše zadnje poglavje kronike.

Oznaka oseb:

POLIKARP: je postaven in močan mož. V vojski je živel življenje polno trpljenja in trpinčenja in celo ropal ter moril. Je grob, nasilen, osoren brezsrčen gospodar. Agresivnost ga ne zapusti tudi v pozni starosti. Njegovo podobo sta najbolj izoblikovali vojna in občutek krivde.

IZIDOR: je bil kot otrok boječ, prestrašen, pod vplivom materine nežnosti in očetove grobosti. Poleg stalnega očetovega vpliva nanj vplivata tudi vera in čas. Vse to ga spremeni v slabiča. Njegova spreobrnitev je zato toliko bolj presenetljiva. Jasno se zaveda svoje krivde in napačnega ravnanja, zato na koncu Juriju prepusti domačijo in Agato.

JURIJ: je povsem drugačen kot Izidor. Popolnoma je neobremenjen in svobodnejši od Izidorja. Za učenje ni navdušen, je pa zato toliko bolj zagret za kmečko delo. Je izvrsten plesalec in rad dvori dekletom - do Agate se obnaša nežno ter jo opogumlja. Jurij je vsekakor najbolj pozitivna oseba romana.

AGATA: je pridno, lepo dekle. Hitro se prilagaja in je zelo družabna ter hkrati zelo pobožna in izobražena. Je nežna, ljubeča in velikokrat ji kdo stre srce, vendar pa svojo bolečino ne kaže navzven

EVROPSKA MODERNA

OSCAR WILDE, SALOMA

Oscar Wilde se je rodil 1854 leta v Dublinu. Bil je sin zdravnika in pesnice, ter je eden najvidnejših predstavnikov evropske dekadence, zlasti njenega esteticizma. Wilde je hodil v dobre šole, ter bil materialno dobro preskrbljen. Že v mladosti je bil zelo razgledan in se je zanimal za umetnost. Študiral je na Oxfordski univerzi, bil pa je tudi umetnostni in literarni preučevalec in pisec kritik v različnih angleških mesečnikih.

Že kot študent je iz protesta proti meščanski družbi prevzel izzivalen slog oblačenja in vedenja ter s tem postal za takratno družbo vznemirljiv in zanimi, postal pa je tudi lik posmeha in parodičnih besedil. Zaradi homoseksualnosti je prestal dvoletno zaporno kazen. Umril je v Parizu leta 1900.

DELA:

Slika Doriana Graya, Idealni soprog, Važno je imenovati se Ernest, Hiša granatnih jabolk, Pesmi in Poetična drama Saloma.

Nastala je v drugi polovici leta 1891, ko se je Wilde mudil v Parizu. Napisal jo je v francoščini z namenom, da se uveljavi pred zahtevnim pariškim občinstvom, potem ko si je s komedijami že pridobil londonsko. Krstna uprizoritev je bila v Parizu a šele marca 1896, ko je bil Wilde že v zaporu zaradi homoseksualne zveze z lordom Douglasom. Prva angleška uprizoritev v Londonu pa je bila zaradi cenzure dovoljena šele leta 1931.

Wilde je snov o Salomi črpal iz Matejevega in Markovega evangelija nove zaveze. Saloma v evangeliju nima aktivne vloge saj Saloma (v S.P. Nima lastnega imena; Herodiadina hčipo odplesanem plesu pred judejskim vladarjem Herodom povpraša za nasvet mater in tako po Herodiadini volji zahteva glavo Janeza Krstnika.)

Wilde pa je to zgodbo spremenil tako, da je v središče prestavil Salomo, ki zasleduje le svoje hotenje in za katero je ves svet zgolj ogledalo njene lastne izjemnosti.

Celotno dramsko dogajanje v Salomi poteka nekega večera na veliki terasi v Herodovi palači. Herod, judejski tetrah je organiziral slavje. Najprej se na terasi pogovarjata Herodiadin paž in mladi Sirijec, kateri neprestano gleda Salomo in omenja njeno lepoto. Oba se čudita luni. Luna je v tej drami zanimiva saj se ponavlja na več mestih in jo vsaka dramska oseba vidi drugače. Ima nekakšno funkcijo zrcala, ki v posamezniku odraža psihično stanje in njegova čustva.

Paž jo tako vidi kakor žensko, ki vstaja iz groba. Kakor žensko, ki je mrtva in kakor žensko, ki išče mrliča. Paž tako v luni vidi zlo, ki se kasneje tudi uresniči.

Mladi Sirijec, ki je zaljubljen v princeso Salomo pa v luni vidi podobo ljubke princese. Zdi se mu, da pleše. Kmalu zaradi hrupa v slavnostni dvorani na teraso pride Saloma. KO zagleda luno se ji zdi kot hladna in sramežljiva devica. Saloma v luni najverjetneje vidi samo sebe. Salomo predrami glas iz vodnjaka v katerem je zaprt prerok Johanaan. Saloma je kljub Herodovi prepovedi želi videti. To ji tudi uspe saj izkoristi ljubezen mladega Sirijca, kateri jo seveda uboga. Ko Saloma zagleda Johanaana se ji razkrije čisto drugačen svet, svet "duše", ki ga doslej ni poznala. Tako si Saloma, ki je naveličana svojega plehkega življenja, zaželi ljubiti Johanaana in biti ljubljena od njega. Ker pa ji je njegov svet tuj, ga zna ljubiti le na svoj način-senzualno in grobo. Ozračje je zaradi Salominih besed preplavila erotična energija. Ker je Johanaan poduhovljen človek se ji upira in se tudi vrne nazaj v vodnjak.

Medtem se zaradi Salominih besed, ki jih ni mogel prenašati zabode mlad Sirijec. Potem prideta na teraso tudi Herod in Herodiada. Herod opazi luno v kateri vidi nago poblaznelo

žensko, ki se povsod ozira za prišleki in se pijano opoteka skozi oblake. Tako Herod v luni vidi znamenje nezvestobe.

Le Herodiada ostane preračunljiva in hladna ter reče, da je luna kakor luna. Ker je bil Herod slabe volje kmalu zaprosi Salomo naj mu zapeše. S tem se Saloma najprej ne strinja, ko pa ji Herod za nagrado obljubi vse kar si želi, tudi polovico njegovega cesarstva mu zapeše ples sedmih tančic. Po odplesanem plesu je nežna in dekliško nedolžna Saloma zahtevala glavo Johanaana. Kljub Herodovim različnim ponudbam in prošnjam naj si izbere kaj drugega, Saloma v svoji oločitvi ne popusti. Herod zato ukaže krvinku naj preroka obglavi. Ko je Saloma zagledala Johanaanovo glavo je izbruhnila v izpovedi ljubezni do njega in ga celo poljubila. Herodu se je njeno početje tako zagnusilo da je ukazal Salomino usmrtitev.

Saloma je delo, ki vsebuje veliko značilnih dekadencijskih nasprotij. Salomina ljubka dekliška zunanjost je v kričečem nasprotju z njeno kruto, nasilno naravo, Johanaan je nasprotje Salomini nebrzdani poželjivosti. Njegov preroški zanos je nasprotje Herodovi zaverovanosti v dragocene, bleščeče predmete.

Prevladuje in izstopa Salomino neobvladano povezovanje ljubezni in sovraštva. Gre za ritmizirano prozo, poetični slog in izpostavljen jezik, ki so tipične značilnosti za dekadencijsko dramo. Tipična je tudi estetskost. Saloma je poudarjena kot izrazito lepa, njen ples je estetski a vodi v tragiko. Saloma je fatalna ženska, ki odloča o usodi ljudi okrog sebe.

V delu je prisotno veliko ponavljanja, stopnjevanja, primerjanja, rotenja in zaklinjanja, kar ustvarja vtis monotonosti in zadušnosti. Prisotna je tudi enotnost časa, kraja in dogajanja.

SLOVENSKA MODERNA

DRAGOTIN KETTE, NA TRGU

Branja 3 / Stran 11

• Življenje in delo;

Dragotin Kette se je rodil leta 1876 na Premu pri Ilirski Bistrici. Oče je bil učitelj in je umrl, ko je bilo Dragotinu 15 let; mati mu je umrla že prej. Po očetovi smrti je skrbel zanj materin brat. Gimnazijo je študiral v Ljubljani, a so ga v 6. razredu izključili zaradi neplačane šolnine. Napisal je namreč satiro na ljubljanskega škofa Missio in so ga kaznovali s tem, da je moral plačevati šolnino. Ker denarja ni imel, je moral izstopiti in po enoletnem presledku je nadaljeval šolanje na Novomeški gimnaziji. Tu je leta 1898 maturiral. Po maturi je odšel k vojakom v Trst, se tam prehladil in je bil zaradi jetike odpuščen iz vojske. Vrnil se je v Ljubljano, kjer je čez en mesec leta 1900 umrl pri prijatelju Murnu v stari cukrarni.

Komaj osem let je bilo Ketteju, ko je napisal očetu pesem za god. Pod različnimi psevdonimi pa je že kot gimnazijec objavljajal pesmi. Začel je z mladinskimi pesmimi, prevljicami in basnimi, ki jih je objavljajal v mladinskih revijah in Ljubljanskem zvonu (Pravljica o ubogi Tereziki, O šivilji in škaicah, Legenda o skopulji z nogavico, basen Krt modrijan).

Njegove prve ljubezenske in dijaške pesmi so šaljive, hudomušne ter rahlo razmišljajoče (Pijanec, Zimska idila). Kettejeva pesem se je poglobila šele ob ljubezni do Angele Smoletove, hčerke sodnega svetnika v Novem mestu. Posvetil ji je njegove najlepše ljubezenske pesmi, sonete in gazele. Ozadje ljubezenskih in miselnih pesmi je idilična Dolenjska, Novo mesto s Krko, pozneje pa kraški svet ob morju in Trst (Na trgu, Adrija)

Kettejevo umetnost je razkril njegov najboljši prijatelj Ivan Cankar, ki je ob pesnikovi smrti zapisal, »da umrl je največji talent, kar smo jih imeli od Prešerna do danes«.

• Interpretacija;

-vsebinska interpretacija; Romantičen motiv pesnikove nauslišane ljubezni do Angele Smoletove je upesnil v posebni obliki večerne pesmi v podoknici Na trgu (1897). Dogajanje v ljubezenski pesmi, ki jo fant poje svojemu dekletu ob spremljavi kitare ali katerega drugega glasbila - serenadi je postavljeno na mestni trg v bližino vodnjaka s fonatano, zvečer ko je na nebu sijala luna.

1.kitica; vzdušje na trgu je mirno, mračno, tiho. Veter, ki se poigrava z vodnimi kapljicami in luna, ki sveti na nebu motita tiho in mračno vzdušje. To daje vidni in slušni vtis.

2.kitica; v središču dogajanja je vodnjak z bronasto obrobo, kjer se neskončno poigrava veter z vodnimi kapljicami, kar ustreza razpoloženju lirskega subjekta. Primera: »brezkončna kot misli so nanjo«-s tem misli na ljublejno dekle.

3.kitica; Primera: tako kot kaplje ne morejo doseči neba tako tudi on ne more doseči Angele. Pesnikova ljubezen ne bo uresničena.

4.kitica; Kontrast: pada kontrast med zunanjim mirom ter med notranjim nemirom. Zaradi neuresničenega hrepenenja in ljubezni do Angele.

• Tema;

-pesem je ljubezensko izpovedna, govori o neuresničljivi oz nedosegljivi ljubezni.

-literarna smer; impresionizem: Pesem je impresionistična, ker skuša neposredno zaznati trenutne čutne vtise, različne čustvene odtenke in hitro se menjajoča razpoloženska stanja.

-slogovna sredstva; primera (brezkončna, kot misli so nanjo); kontrast (noč trudna molči, nezamudna beži,.. ki ruši pokoj moji duši nocoj,.. -4.kitica); poosebitve oz. personifikacije (noč trudna molči, luna sanjava, tih veter se igra, luna ruši mir, hrepeneče želje hitijo, kaplje ne morejo do zvezd,...); glasovno slikanje (ponavljanje š,č s,c –učinek euforije-blagoglasja posnemanje šumenja vode v fontani; šumeče, hrepeneče); inverzija (noč trudna)

-zunanja oblikovanost; neenako dolgi verzi

-verzni miselni prestop ali enjambement (anžambma) (nadaljevanje misli v naslednjo vrstico) kar daje učinek dinamičnosti.

IVAN CANKAR : NA KLANCU

Francka živi z materjo. Nima lepega otroštva, kajti mati jo zapostavlja na račun mlajše sestre Nežke. Lepih trenutkov je bilo v njenem življenju malo. Eden izmed njih pa je bil, ko je šla na Romarsko Goro. šla je sama in sicer naj bi jo sosed Kovač peljal z vozom, tako kot še nekaj drugih. Zjutraj se je hitro umila, pojedla in oblekla, vendar je zamudila voz. Začela je teči za njim, toda ni ga mogla dohiteti. Tisti na vozu so ji klicali, da jo bodo počakali pri mlinu. Francka je še vedno tekla in videla, kako so se pri mlinu ustavili, na voz sta vstopila mož in žena, nato pa so odpeljali naprej. Solze so ji silile v oči, toda nihče je ni opazil. Pomislila je, da bi voz lahko ujela po bližnjicah skozi gozd, vendar se je bala, da bi se zgubila. Zato je še kar tekla in klicala in končno so jo opazili. Vendar niso ustavili. Samo norčevali so se iz nje, ko je brezupno tekla za njimi. Voznik je čez nekaj časa upočasnil in Francka je skočila na voz. še preden so prišli do Gore je pozabila že vse gorje tega dne in se veselila. Francka je šla najprej k maši, nato pa se je sprehajala med šotori. Z desetico, ki jo je dobila od matere, si je kupila piškotov in svetinjo. Domov so se vrnili šele pozno zvečer. Materi in Nežki je dala piškote in tri preostale krajcarje. V spanju pa se ji je znova prikazoval brezupni tek za vozom.

S tirinajstimi leti je la služiti v mesto k stari vdovi Mariševki. To je bila čudna starka, ki je skoparila z denarjem in živela v stari in sivi pritlični hiši. Pri njej je brezplačno služil tudi bebast hlapec. Vdova je Francko najela samo zato, ker je bila poceni. Včasih jih je obiskala Franckina mati. Takrat se je dolge ure pogovarjala z Mariševko, ob odhodu pa je vzela denar, ki ga je Francka prislužila. Ko je Francka služila že drugo leto, je spoznala nekega umetnika. Bil je gosposko oblečen in se je uglašeno obnašal. Francko je klical Fanny in vzljubila ga je. Toda on jo je kmalu zapustil, kajti dekle z raskavimi rokami ni bilo zanj. Francka je zbežala domov in zbolela.

Njena naslednja služba je bila v trgu. Tu je spoznala krojača Toneta Mihova, ki je bil ugleden človek in so ga vsi zelo cenili. Veliko je bral, bil pa je tudi v odboru bralnega društva. Francko je očaral s pripovedovanjem o lepi prihodnosti v Ljubljani ali celo v Ameriki, zato sta se poročila. Toda že na poročno noč je Francka zaslutila nesrečo. Kmalu je prišel v trg krojač, ki je odprl trgovino z narejenimi oblekami. Tone ga sprva gledal zaničljivo, kajti sam je delal dražje obleke iz boljšega blaga. Toda ljudje so raje kupovali ceneje pri novem krojaču in Tone je začel ostajati brez dela. Kmalu je izgubil tudi mesto govornika, kar ga je še posebej prizadelo. Ker ni mogel več poravnati računov, je prodal hišo ter se s Francko in tremi otroki preselil na Klanec.

Tam se je zapil, nekega dne pa odšel v svet ter se nikoli več ni vrnil. Tako je Francka, kot že njena mati, ostala sama s tremi otroki, ki jih je morala preživljati. Nekajkrat si je sposodila denar od matere.

Po Mihovovem odhodu se je mati priselila k njim. Oslabela je in večino dni preležala. Franckini otroci Lojze, Tone in Francka so začeli odhajati od doma. Francka je še hodila v šolo, Tone je odšel za krojača, Lojze pa se je izkazal v šoli, zato ga je gospoda poslala v Ljubljano na nadaljnji študij. Vsi pomembnejši ljudje so obljubili podporo in Franckini družini se je obetala lepa prihodnost. Lojze je skupaj z materjo odšel v Ljubljano h gospodinji, pri kateri je že živelo več študentov. Po njenem odhodu se je počutil popolnoma samega in zapuščenega. V sanjah je videval očetovo in bratovo usodo in zdelo se mu je, da je to tudi njegova.

Francki je umrla mati in ostala je sama z malo Francko. Lojze je bil v tretji šoli. Zmanjkovati mu je pričelo denarja. Vse obljube, ki so jih nekaj dajali ugledni ljudje, so bile pozabljene. Francka je vedno težje zbirala denar za Lojzetovo najemnino, hrano in obleko. Ko je zbrala denar in se vrnila domov, pa je tam zagledala Lojzeta. želel je ostati doma. Vsi tovariši, s

katerimi je živel v Ljubljani, so nanj gledali kot na reveža, ki živi od miloščine drugih. Tudi v šoli se je spremenil. Začel je sanjariti in polenil se je. Neznansko si je želel, da bi pripeljal vse s Klanca in revščine v lepo in bogato mesto. V Ljubljani mu ni bilo več všeč, toda mati ga je prepričala, da se je vrnil. Spremljala ga je na dolgi poti.

Kmalu po vrnitvi domov je Francko zapustil še njen zadnji otrok. Mala Francka je odšla delat kot dekla in pestrna. Mati je ostala sama. šla je obiskat Toneta v Ljubljano, pa ga ni našla, saj je že pred mesecem dni odšel. Gospodinja ji je tudi povedala, da se je zelo pokvaril in pustil šolo. Nekega dne pa se je Tone vrnil. Zaradi slabega vida ni mogel več delati, bil pa je tudi zelo bolan. Pri materi je prespal in umrl že naslednjo noč. Prišla je tudi Francka, še bolj suha kot je bila, vendar se je morala kmalu vrniti v Ljubljano. Zadnji se je vrnil domov Lojze. Tudi sam je bil bolan in obubožan. Doma je našel umirajočo mater, ki je izdihnila še isti večer.

- Pripoved je sestavljena iz osmih poglavij: -
1. Za vozom
 - 2. Fanny
 - 3. Kako se je Francka možila
 - 4. Izgnanci
 - 5. Vzbrstela je mladika
 - 6. Študent Lojze
 - 7. Vračajo se izgnanci
 - 8. Klanec siromakov

Prva tri poglavja vključujejo osebno – družinsko problematiko, ostala pa narodno – socialno problematiko ter upanje na boljšo prihodnost.

PROSTOR: Klanec, Trg, Gora, Ljubljana

OSEBE: Francka, Franckina mati, Tone, mali Tone, Lojze, hči Francka

ČAS: Franckino življenje

MOTIVI: beda, siromaštvo, revščina, propadanje, alkoholizem, mučeniško materništvo, zadolževanje

Opis oseb

Francka je odraščala brez očeta. Bila je zapostavljena nezakonska hči, ki ji je mati dajala samo streho nad glavo, obleko in hrano, ljubezni pa nikoli - to je dobila njena mlajša sestra Nežka. že kot otrok ni imela lepega življenja. Nепrestano je morala delati in hoditi okoli umazana in v starih cunjah : "In še tiste stare obleke ni smela imeti ves dan; precej se je preoblekla, ko je prišla od maše, in je hodila raztrgana okoli; Nežka pa je posedala gosposko v rdečerožnatem krilu". Nепrestano si je želela le malo prijaznosti in nežnosti, ki pa je ni dobila. Kljub temu pa je zrasla v skromno in požrtvovalno mater. Zaradi nesrečnega otroštva pa jo je vedno bilo strah ubožstva : "Ali Francka sama se je bala življenja. Komaj je stopila vanj, že tisti večer, ko je stala v poročni obleki in s poročnim vencem na glavi v veži in se je držala krčevito za duri, da bi se ne zgrudila od slabosti in nerazumljivega strahu, so minile vse sanje in vse pričakovanje je izginilo". Za svoje otroke bi žrtvovala in storila vse, le da bi jih rešila revščine : "Ko bi mu mogla pomagati, bi si odsekala roko. Nimam da bi mu kupila enkrat kos kruha za večerjo".

Lojze je Franckin prvorojeni sin. Bil je debel, toda bled. Oči je imel take kot mati - velike, začudene in plahe. Matere se je venomer držal za krilo. Bujna domišljija mu je dajala snov za pripoved. Kadar je prišel iz šole, je stal v kuhinji in materi pripovedoval tako čudne zgodbe,

ki si jih sproti izmišljal, izhajal pa je iz enega stavka ali besede, ki jo je slučajno videl ali slišal. Dokler oče ni odšel, ga je silil k branju člankov iz nemških časopisov. Lojze je verjel, da obstaja boljše življenje tudi zanj. Bil je zelo podoben očetu. Tudi sam je sedel za mizo in si zidal gradove v oblakih. To se mu je dogajalo tudi v šoli. Ustvaril si je svet, katerega ni bilo, zato je postal nesrečen, pustil šolo in skušal srečo najti kje drugje, kar pa mu seveda ni uspelo.

Tone Mihov je bil, ko ga je Francka spoznala, mlad in droben fant s suhljatim obrazom. Z rjavimi in svetlimi očmi je veselo gledal izpod visokega in ploščatega čela. Bil je izobražen, kajti bral je knjige in časopise. Bil je v odboru bralnega društva. Najbolj si je štel v čast, da je lahko ob različnih veselicah skrbel za govore. V tem pogledu je bil blizu gosposki družbi. Po poklicu je bil ugleden krojač, šival je tudi za gospodo. Francko je znal osvojiti s svojim načinom govorjenja: "Nikoli ni slišala toliko lepih besed, božale so jo kakor z ljubečo roko". Prihodnost je videl v večjih mestih ali celo v tujini: "V Ljubljano pojdeva, boš videla, tam bo vse drugače. Kdor ima kaj korajže, gre stran, tukaj ni nič. Ali še dalje, Francka, morda v Ameriko, tam je življenje vse drugačno, ljudje so drugačni, tam so vsi gospodje, vsak je gospod, ki kaj zna ali kaj premore". Ko mu je novi krojač prevzel delo ga je to pojezilo, dokončno pa ga je potrla, ko pa mu je ta prevzel mesto govornika: "Kruh mi je vzel in še čast povrhu"

Ideja dela

Klanec je Cankarjev simbol za vse zatirane in izkoriščane ljudi ne samo doma temveč tudi po svetu in pa tudi simbol zaslužnjene domovine in revščine. V tem delu pa je tudi dopolnil odnos do matere, čustva ki sega od poveličevanja do samoobtožbe. S podobo Franckinega teka za vozom je prikazal ves brezup revščine in nemoč v boju za boljše življenje. Voz uporabi kot prisposodbo za srečnejšo prihodnost, na njem sedijo veseli in brezskrbni romarji. Ne glede na to, kako hitro teče, je voz vedno pred njo, ona pa omaga in pade. Klanec je brezizhodni kraj. Kdor je tam rojen, bo tam umrl. Lahko še tako poskuša pobegniti, sreča mu je vedno opoteča. Francka je večkrat odšla od doma, vendar se je vedno vrnila. Njeni otroci so prav tako iskali boljše življenje, vendar so se vsi vrnili domov. V romanu pa opazimo optimizem, ki je prikazan z učiteljevim oknom, ki ga opazuje Lojze. Okno je simbol za izobraženost, napredek in prebujenje ljudstva - rešitev.

Kakšen je stil pisanja?

Zgodba je pisana skozi pisateljeve oči. Cankar spada deloma v impresionizem. Stanje oz. predmete opiše s simboli - simbolizem. Klanec sam je kot simbol revščine - bolj ko se dvigamo po klancu, slabše je stanje ljudi.

SIMBOLI: Klanec – umiranje, revščina

Belo mesto – ideal, sanje

voz – neulovljiva sreča

delovni predpasnik, svilena ruta

pajek - simbol kapitalizma

luč v učiteljevem oknu - rešitev je morda v izobrazbi

hčerka Francka - predstavnica žensk

Tone - priden delavec

Lojze - nove ideje avtorja, je rezoner in gre študirat kot Cankar

Viri:

1. Ivan Cankar : NA KLANCU, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1952
2. Francka Varl-Purkeljc : NAŠI KNJIŽEVNIKI IN NJIHOVA DELA, Založba Obzorja, Maribor, 1989

IVAN CANKAR: HLAPCI

Vsebina dela:

PRVI AKT: se odvija na vrtu pred županovo krčmo. Začne se s pogovorom med Jermanom in Ančko-županovo hčerjo. Ko se razideta, prideta nasproti Minka in Geni, ter prične se pogovor o bližajočih volitvah. Ko pride še Lojzka ima Jerman vsega zadosti in odide, ter ga nekaj časa ni več na spregled. Nato se trm učiteljicam pridruži še pijane Komar, ki že tri dni praznuje na zmago liberalne stranke, v katero je popolnoma prepričan. Zvečer so vsi zbrani pred županovo krčmo in s težkim srcem čakajo, da poštar prinese novico. Malce pred mrakom se pojavi tudi Jerman, ki molče sede k zbrani družbi. Kmalu zatem se prikaže poštar in prinese novico, da je ne volitvah zmagala klerikalna stranka. Ta novica zbrane, posebej pa še Komarja močno pretrese. Kmalu zatem se pokaže župnik, ki je zelo ponosen na zmago.

DRUGI AKT: dogajanje poteka v šolski knjižnici. Komar, ki se je tako kot vsi drugi liberalci, razen Jermana že spreobrnil, celo bolj goreče, pregleduje police s knjigami in meče proč knjige, ki jih je nekoč sam prinesel. Nato pride v šolsko knjižnico Hvastja, ter mu naloži pokororo za besede, ki mu jih je le ta izrekel pred volilnim izidom (mežnar, mevža.). Komar poklekne pred njim na kolena in ga prosi odpuščanja, nato pa nadaljuje s čiščenjem knjižnice. Hvastja gre med tem po Jermana, vmes prideta še Geni in Lojzka in ko pride še župnik se začne posvet. Župnik pride nezadovoljen in jih povabi na večerjo, da bi se tamkaj pogovorili o neprijetnih zadevah. Govoriti začne o prejšnjih napakah, o tem kako so nekateri pijančevali od jutra do noči (misli seveda na Komarja), govorili brezbožno in s tem delali sramoto celi fari. Zatem pride Minka in ko župnik izve kar je imel namen izvedeti. (torej kdo med učitelji je tisti, ki gradi gnezo nejeveri in antikristu, se prikaže grešnik, Jerman. Župnik mu pove svoje zahteve, torej, da se mu pokori in da torej postane zvest hlapec svojemu gospodarju. Ampak Jerman to na lep način odkloni in pove kaj si misli o takšnih ki so to storili, ter možko odide.

TERTJI AKT: se odvija v Jermanovi izbi, in sicer pogovor med Jermanom in Kalandrom. Jerman ga vprašuje če je imel kaj uspeha pri iskanju pomagačev vendar so se skoraj vsi potuhnili. Mati jima prinese južino, a Kalandar opazi date južine niso dale prijazne roke, a se oba zavedata da bosta še marsikatero takšno pojedla, saj je vsa fara kot pijana. Zatem pride v sobo ma ti, ki ga ozmerja z antikristom in ga ne priznava več za svojega sina. Čez nekaj časa pride Lojzka in Kalandar odide, z novico, da mu je na svojo stan uspelo pridobiti enega pomagača. Lojzka bi mu morala prinesiti pisma od Ančke, a ni imela uspeha. Po kratkem pogovoru odide. Po Lojzkinem odhodu pride še župnik, kateri se pride opravičit, seveda s točno določenim namenom in sicer, da bi Jermana prepričal, da pristopi na njegovo stran, a tudi tokrat mu ne uspe, kajti Jerman je prepričan v svoj prav, za katerega se brani z vsem srcem in se ga ne da kar tako spreobrniti. Jerman mu na lep dostojen način pove, da ne bo pokleknil pa če se zgodi karkoli. Župniku reče, da mu je povedal kaj je njegov posel. hlapce preobračati v ljudi.

ČETRTI AKT: krčma. Kalandar in še dvoje delavcev sedi za mizo, pridruži se jim še Jerman. Pripravljajo se na zborovanje. V krčmo pride Lojzka in prosi naj gre vendar je ne poslušajo, klju temu, da mu pove, da ga nameravajo izseliti na Goličavo. Lojzka odide, prikaže pa se Komar, ter Jermanu pove da zbira podpise o njegovi selitvi na Goličavo. V krčmi se je med tem časom nabralo že precej ljudi in začelo se je zborovanje na katerem je imel glavno besedo Jerman. Na začetku je govoril lepo in počai nato pa vedno bolj divje, pričelo se je zmerjanje, govorjenje čez vero in ko je Jerman prišel že tako daleč, da jih je začel ozmerjati s hlapci (izraz za neumne, slabe ljudi in tudi za ljudi, ki niso gospodarji), je ljudstvu prekipelo

in spravili so se nadenj in ga ranili. Rešil ga je Kalandar, ki ga je prijel pod pazduho in porinil navzven.

PETI AKT: Jermanova izba. V sobi sta Geni in Lojzka. Pogovarjajo se o križevem potu, ki ga bo nocoj nastopil Jerman. Vsi mu ponujajo darila, a on pravi, da jih na tej poti ne bo potreboval. Zatem pride zdravnik in Jerman stopi k njemu, ter ga prosi naj mu pove, če bi lahko z svojim ravnanjem rešil eno samo urico umirajoči materi in ta mu pove da bi bilo to možno. Jerman stopi po župnika, med tem pa pride v njegovo izbo tudi Hvastja z kolinami zanj. Župnik in Jerman prideta iz ozadja. Hvastja nato odide, po daljšem poslovilnem govoru pa se razideta tudi z Lojzko, kakor, da se poslavljata za zmeraj. Nato pride še Kalandar, ki mu pove da želi na praznike narediti zborovanje, in , da je že zbral sedem antikristov, vendar Jerman mu pove da on ne bo več zboroval, kajti pripravljen je za na pot. Kalandar in Lojzka skupaj odideta.

Župnik pride od leve; oba govorita zelo tiho. Jerman vprašuje Župnika o svojih grehah, ta pa mu priporoča naj moli za svojo mater. Župnik odide Jerman pa stopi do matere. Prosi jo naj ga samo še enkrat pogleda, mu reče le eno besedo, se mu le enkrat nasmehe, saj ga bo s tem blagoslovila, a tega blagoslova ne dobi.

Nato vzame svečo, jo nese do pisalne mize in pogleda na razpelo: Tam si nikoli te še nisem videl... pozdravljen mi Nazarenc, zdaj te poznam, tebe in tvoje srce!..

Odpre mizico in vzame revolver, a nato se od zunaj zasliši glas MATERE: Franc

LOJZKE: Franc TO GA OHRANI PRI ŽIVLJENJU.

Interpretacija

Na nastanek Hlapcev je vplivalo realno politično ozadje na Slovenskem l. 1907. Časopis Slovenec je v svojih člankih odkrito »grozil« da učitelj, ki je pristaš liberalne socialdemokratske struje , sploh ne more biti učitelj. Tako je bila svobodna misel ogrožena in porodila se je ideja za Hlapce. Cankar je izjavil: »naredil sem veren portret naših sedanjih nadvse umazanih političnih razmer.« Sprva je Cankar hotel delo nasloviti Sužnji, kasneje pa se je odločil za Hlapce. Darma je izšla l. 1910. Hlapce je v galvnem napisal v Sarajevu, pri bartu Karlu. Delo je naletelo ba številne neugodne kritike, tako da Cankar uprizoritve drame ni doživel. Hlapci so bili najprej uprizorjeni l. 1919 v Trstu, nekoliko kasneje istega leta v Zagrebu in šele decembra 1919 v Ljubljani .

Drama ima pet dejanj in je napisana v sintetični tehniki. Dogajalni prostor je podeželski kraj, dogajalni čas pa prvo desetletje 20. stoletja.

Snov: volitve, zmaga klerikalcev, položaj učiteljstva. V deželi potekajo volitve predstavnikov za deželni parlament (sedež v Ljubljani) i n za avstriski parlament.

Učiteljstvo reagira izredno hlapčevsko- to pomeni da so breznačajni, brezhrbtenični, se obračajo po vteru; Minka se spremeni v hinavsko tercialko, Komar pa celo v ovaduha.

Zunanji dramski konflikt je med klerikalno oblastjo, ki jo predstavlja župnik, in med sproletariziranim izobraženstvom. Notranji konflikt pa se zgodi v Jermanu. Gre za spor med družbeno –politično akcijo in med vestjo, ki mu očita krivdo za materino bolezen in smrt.

Osebe s karakterjem so Jerman, Hvastja, župnik, Ljozka, mati; negativno pa so prikazani Komar(že ime je metaforično), Ančka in vaška srenja zaradi svoje neizobraženosti.

Ideja Hlapcev je kritika breznačajnosti slovenske inteligence ter intimna drama Jermana, saj je Jermanova obsodba sveta obsodba tudi samega sebe. Motiv, ki prevčaduje, je motiv stremljenja po značajnosti človeka.

Jerman je cankarsko sanjav. V ljubezni je občutljiv, predvsem pa brez močne volje. Po eni strani je šibak, ne dovolj pripravljen za pretežko breme, po drugi strani pa trmast, dosleden, iskren, pošten, pokončen človek . Jerman se dokončno zlomi v četrtem dejanju (prizor v gostilni), kerse zbudi v nejm občutek krivde zaradi matere. Zlomljen pomisli tudi na samomor.

Konec v Hlapcih ima mističen prizvok, kar pomeni prehod iz družbeno kritičnega Cankarja v psihološko-etičnega. Konec je tragičen- Jerman je kriv brez krivde, mora na Goličavo, konec Hlapcev pa ni tragičen, če pomislimo, da se boj nadaljuje s kovačem Kalandrom.

Hlapci so igra nesporazumov- žena preklinja moža, Jerman in župnik se spopadata brez milosti, čeprav župnik pravi, da ima rad Jermana; Jerman ljubi Anko, ona pa se pri tem dolgočasi. Jerman ljubi mater, mati pa zboli in umre... – gre za nesporazume, nesoglasje jezikov. Skratka Jerman je odtujenec. Nekateri ga imenujejo Cankarjev Prometej. Je tragičen, ker ga zapusti izobraženstvo, hromita pa ga tudi materinsko-sinovski kompleks in ljubezensko čustvo. Njegova tragedija je v tem, da se ne more odločiti, ali naj hlapce jemlje kot hlapce ali kot ljudi. Če bi hotel iz hlapcev narediti ljudi, bi moral z nijmi delati lot s hlapci – to pa se nejm upira in prav to upiranje ga pahne v katastrofo .

Hlapci so realistično- simboilična drama. Situacija niha od ljudske drastike do svetopisemske privzdignjenosti. Osrednja perspektiva je kritično satirična. Satiričnost se kaže v kritiki družbe. Hlapci so tudi satirično-tragična drama, saj se tragičnost kaže v osebni Jeramnovi drami .

SVETONA KNJIŽEVNOST PRED 2. SVETOVNO VOJNO IN MED NJO

FRANZ KAFKA, PREOBRAZBA

Franz Kafka:

Kafka se je rodil v Pragi 1883 (umrl 1924) v podeželski češko- judovski družini, vendar je oče v želji po socialnem statusu spremenil jezik družine v nemščino. Zaradi svoje raztrganosti med tri kulture je svet v njegovih delih svet nedoločenosti, dvoma in osamljenosti. Edino v opisovanju lastnega psihičnega sveta, ki ga je povzdignil v neopredeljene prostore nadnaravnega in s tem splošno veljavnega, je našel uteho. Oče je bil do svojih otrok zelo patriarhalen, menil je, da je najpomembnejša stvar v življenju pridobitev trdnega gmotnega in uglednega družbenega položaja. Morda se zaradi tega pojavljajo pri njegovih junakih nedoločeni občutki krivde. Imel je še tri sestre, ki so kasneje izginile v koncentracijskih taboriščih. Sprva je mislil študirati filozofijo, potem je pristal na pravo (kjer je tudi doktoriral), kar je bilo tudi najbolj všeč njegovemu očetu, saj je ta poklic omogočal hiter vzpon v administrativnem aparatu avstrijskega cesarstva. Delal je na zavarovalnici, kjer je spet stal na meji obeh svetov: revščine in svojega soci. porekla, ki se ga ni mogel odreči. Umrl je neporočen, čeprav je imel tri močna čustvena razmerja. Ljubezenskim čustvom se ni mogel predati na račun svojega pisateljavanja (kakor je zahtevala neka ženska), bal se je, da bi jih njihova zgoščena moč uničila. Najbolj poznana njegova delo so PROCES, GRAD, AMERIKA. Zaslovel pa je šele 40 let po njegovi smrti.

Živel je v času Flauberta, Dostojevskega, Prousta, Joyceja, Faulknerja, Becketta. To je edini izmed treh nedokončanih romanov (Grad, Proces), ki nima tragičnega konca. Poleg teh nedokončanih romanov spadajo v njegovo zapuščino še dnevniški zapiski ter veliko število kratkih zgodb. Maxu Brodu je bilo naročeno, naj po njegovi smrti vse uniči, on pa se je odločil drugače.

Novela Preobrazba:

Glavni junak je Gregor Samsa. Po poklicu je trgovski potnik in nanj pritiska celotna družba. Boji se šefa. Vedno je na poti in vedno premalo naredi. Močno je obremenjen z družino. Živi z zelo strogim očetom, z materjo, ki je podrejena očetu in sestri. Nekega jutra, ko se je zbudil, se je zgodilo nekaj groznega. Preobrazil se je v hrošča. Čutil je nožice, oklep, obli trebuh in prepričan je bil, da sanja. A ko se je prebudil iz sanj, je videl, da je res hrošč. Domači tega niso mogli dojeti. Dogajalni prostor je skrčen na Gregorjevo sobo, le skozi majhno okno Gregor vidi nebo, ki je zmeraj pusto, sivo in oblačno. Družina, v kateri ni ljubezni, se ga sramuje in ga hoče uničiti. Tak je zlasti oče, ki je tiran in ga lovi z metlo in ga obmetava z jabolki. Mati ga sicer pomirja s svojim blagim glasom, je ljubeča, a ne zmore priti k njemu v sobo, ker se ji gnusi. Sestra je edina, ki prihaja k njemu, mu prinaša hrano, ampak sčasoma se tudi ona naveliča in prihaja vse redkeje. Gregor je pred preobrazbo prinesel domov plačo, s katero se je družina preživljala. Sedaj tega ni bilo več, zato so začeli oddajati sobe. Bilo je zelo mučno, saj so Gregorja morali ves čas skrivati pred podnajemniki. Sestra bi se rada poročila, pa se ne more, ker imajo tak izmeček v družini. Gregor spozna, da je vsem odveč in da je nezaželen. Pojavi se motiv smrti kot motiv odrešenja. Smrt postane rešitev za mater,

očeta, sestro in tudi Gregorja. Gregor je spoznal, da se iz takega življenja najbolje umakniti. Konec novele je zelo pretresljiv: Gregor crkne, kot crknejo žuželke. Našla ga je služkinja, ga pometla na smetišnico in ga vrgla ven. Gregor je pravzaprav naredil samomor. Po tem se vsi po dolgem času odpravijo na sprehod. Oče in mati opazujeta razposajeno hčer, ker je mlada in lepa ter skleneta, da je godna za možitev. Zunanji dogajali prostor se razširi in namesto dežja posije sonce. Preteklost je pozabljena, bistvena je samo prihodnost.

Moderna novela:

- En osrednji dogodek.
- Dramatično postavljeno dogajanje.
- Kratko.
- Majhno število oseb.

Parabolična novela:

- Iz nje razberemo nauk.

Groteskne prvine:

- Groteskna je že sama Gregorjeva preobrazba.
- Tudi opis vseh težav, ki jih ima sedaj pri vstajanju iz postelje, je pretirano/groteskno.
- Skrb družinskih članov je groteskna, tudi sebična, saj je edini v družini, ki dela.

Vzrok poseganja po grotesknih prvinah:

- Pisatelj skuša poudarjati globi pomen.

Tematika in motivi:

1. Motiv preobrazbe:

- Že prej poznan (Grimm, Žabji Kralj; Lepotica in zver; Pigmalion, (antična literatura)).
- Vzrok preobrazbe ni znan.
- O sili, ki naj bi preobrazbo storila ne izvemo ničesar (v življenju so nekatere sile, ki človeku niso doumljive SO IRACIONALNE.

2. Motiv slike z damo v kožuhu:

- Slika ga veže na prejšnje življenje
- Slika ima v sobi osrednje mesto nad mizo
- Ob čistki sobe, za lažje prebivanje hrošča v njej, Grego sliko zaščiti in jo obdrži. Slika ostane Gregorju edini kontakt s prejšnjim svetom.

3. Motiv rane:

- V vsakem poglavju se na začetku pokaže motiv rane (Število tri (3 vrata v sobi, 3 služkinje, 3 podnajemniki, 3 ura pred smrtjo, 3 poglavja))

Motiv rane je povezan z našo eksistenco rano prinesemo že z rojstvom na svet kot spoznanje da smisla življenja ni mogoče odkriti.

4. Motiv časa in prostora:

- Napačno prepričanje, da smo šele začeli živeti, da je smrt nekaj oddaljenega, nekaj kar se nas sploh ne tiče. (zmotno prepričanje da ima še ogromna časa do vlaka na začetku novele)
- Preobrazba okrog Kristusovega rojstva
- Zavračanje hrane sovпада z 40 dnevnim postom.
- Smrt sovпада s Kristusovim (okrog velike noči)

Pripovedni način:

Pripovedovalec je tretjeosebni, personalni. Značilnost njegovega stila pa je, da na videz čudne stvari podaja hladno, stvarno realistično, s tem pa doseže posebne učinke.

Zanimivost:

Franz Kafkova nagrada vredna pa je 10.000 dolarjev, so podelili četrtič. Letošnja dobitnica je avstrijska romanopiska, dramatičarka in pesnica Elfrieda Jelinek, letošnja dobitnica Nobelove

nagrade za literaturo.

prejšnji članek   naslednji članek

SLOVENSKA KNJIŽEVNOST PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO IN MED NJO

SREČKO KOSOVEL, SLUTNJA

Življenje in delo:

Rojen je bil v Sežani leta 1904. Nanj je zelo vplivala pokrajina, kjer je živel in sicer Kras. Bil je impresionist, ekspresionist in konstruktivist. Znal je veliko jezikov in bil zelo razgleden človek. Spal je zelo malo, ker je cele noči pisal in ustvarjal. Umrl je leta 1926 v Tomaju, zaradi meningitisa. Vse njegove pesniške zbirke so izšle po njegovi smrti.

Povzetek:

Lirski subjekt se odpravlja od doma, čuti bolečino, žalost in nemir, saj sluti smrt.

Interpretacija:

Razpoloženje v pesmi je zelo temačno, skrivnostno in nemirno.

Tema je bivanjska (kontrast življenje - smrt), boleča osamljenost človeka, ki odhaja.

Motive delimo na snovne in duhovne;

Snovni motivi: polja, podrtija, okna, senca...

Duhovni motivi: smrt, boleost, nepokoj - nemir

Literarna smer je impresionizem (ubesedovanje razpoloženja, temačnih čutnih vtisov)

Slogovno sredstvo je kontrast (začetek svetel, konec temen), značilen je netekoč ritem, raztresenost (ustreza pesnikovemu razpoloženju)

Obsega vsega skupaj 25 besed, od tega prevladujejo samostalniki, le en glagol in pridevnik, ostalo so medmeti. To imenujemo nominalni slog.

SLAVKO GRUM, DOGODEK V MESTU GOGI

- nastanek: 1926 - 27
- izid: 1930
- krstna uprizoritev: 1931

ŽIVLJENJE: Slavko Grum (1901 – 1949) se je rodil v Šmartnem pri Litiji. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu nato pa nadaljeval študij na Dunaju kjer se je tudi srečal s Freudom, kateri je imel močan vpliv na Gruma in njegovo pisanje.

Kot zdravnik je najprej delal kot ginekolog, nato z duševnimi bolniki, nazadnje pa kot zdravnik v Zagorju.

Grum je eden najbolj zanimivih slovenskih umetnikov; stalno ga je navdajal strah in občutek manjvrednosti; njegov temeljni motiv je odnos: umetnik – ženska.

OSEBE: Sestri Afra in Tarbula, služkinja Juta, šepavec Klef, umrli Naddavkar, Nažigač, Julio Gapit, lutka Gizela, Hana, gospa Tereza, Komi Otmar Prelih, grbavec Teobald, gospa Prestopil, pisar Klikot, oče Kvirn, birič Kaps, halucinirani glas, nekdo drug, mirna žena (Elza), pijan slikar s punco, stara žena, Konrad.

OBNOVA Dogodka v mestu Gogi:

I. DEJANJE Izmišljeno mesto Goga, z nenavadnimi ozkimi ulicami. Središče dogajanja so tri hiše ob vhodu v Gogo, kjer srečamo vse glavne osebe. Vse prizorišče je groteskni in neresnično, kakor hišice v sejemski streljarni. Okolica je potopljena v čudno nenavadno tišino. Stare in obrabljene hiše, vse pošev nagnjene, ustvarjajo nenavadno vzdušje. Zelo malo ljudi je videti po mestnih ulicah. Zdi se, kot da je življenje popolnoma izumrlo. V neki sobi morda zagledaš obešenca, ves zaprašen je že. Tišina in osamljenost sta ga popolnoma sprejela medse. Prebivalci mesta so čudni, nenavadni ljudje. Le redko odhajajo iz sob v mesto. Ko se vrnejo se spet zaklepajo v svoje sobe. V nekaterih sobah sploh ni vrat in sten, tako da je pogled vanje prost. V poslopju ob vhodu v Gogo stanuje Hana, lepa, mlada deklica. Hana je hčerka trgovca Vajde; vrnila se je iz tujine. S svojim prihodom v Gogo je povzročila velik nemir. V podstrešni sobi nasproti poslopja stanuje pisar Klikot, ki ima prost pogled v Hanino sobo. Klikot je zaljubljen v Hano in ji igra flavto. V pritličju sosednje stavbe vidimo oficala Gapita, ki duševno bolan. Gapit sedi v družbi kavčukaste lutke, ki mu pomeni vse na svetu. Visti stavbi najvišje stanuje grbavec Teobald, ki vedno bere in deklamira drame. Njegov sen je postati gledališki igralec. Na balkonu vidimo še dve starki, sestri Tarbulo in Afro, pazita na vse, ki prihajajo in odhajajo iz mesta. Obenem skrbita za red in mir v mestu. Starki sta zelo radovedni in kramljata o raznih dogodkih in ljudeh. Vse v mestu govori o Hani, ki se je po dolgih letih bivanja v tujini spet vrnila v Gogo. Hana je neslišno izginila iz mesta, ko ji je umrla mati. Mimoidoče starki ustavljata in poizvedujeta o Hani in o slavnosti, ki se obeta. Služkinja Juta se s starkama malo pogovori in odhiti dalje. Zatem se pojavi šepavec Klef, ki se hoče izmuzniti v mesto. Tudi Klef ne ve nič povedati o neznani osebi, ki prihaja v mesto. Ko se pojavi na cesti umrli naddavkar, sta starki zelo začudeni. Bil je že mrtev in so ga že pokopali, pa še zmerom odhaja na sprehode iz mesta, išče svojo ženi, ki je izgubila razum. Ko se stemni, starki odideta z balkona, vse osebe se potuhnejo v svoje sobe. Na cesti vidimo Gapita, ki hiti domov z aktovko, v kateri nosi vrv in oblačilo za svojo lutko Gizelo. Veseli se srečnega trenutka ko jo bo preoblekel. Sobo močno zapahne, da bi kdo ne prišel vanjo. Gapit je tip čudaškega ljubimca, ki uživa ob neživem bitju. V sobi prvega nadstropja sedita Hana in gospa Tereza. Tereza pripravlja Hani obleko za slavnost. Hana je boječa in plašljiva. Strah jo je v tej osamljenosti. Tereza ji pripoveduje razne dogodke iz svojega življenja in jo tolaži. Terezi pripoveduje o neki deklici, ki jo je domači hlapec trinajstletno posilil, ni se ga mogla

otresti in je še skrivoma prihajal v sobo. Ko se ga ni mogla rešiti, je odšla v tujino. Staršem pa ni o tem nič povedala. Tereza sluti po Haninem vedenju, da je bila ta deklica Hana, ne sumi pa komija Preliha. Ko Tereza odide, se Hana pripravlja na slavnost. V tej samoti jo zgrabi življenjski gnus. V mislih vidi nekoga, ki se ji približuje. Postaja jo groza. Zdajci stopi v Hanino sobo Prelih, Hana se mu umika, on jo poljublja in jo hoče odnesti na posteljo. Prvega ženska nikoli ne pozabi, ji reče. S plesa naj pride za njim v sobo, čakal jo bo. Prelih se začne pollaščati Haninega telesa, a dekle se mu iztrga in pokliče gospo Terezo. Prelih postane spet ponižen hlapec in odide. Hana Terezi dogodek zataji. Nato se Hana preobleče za slavnost. — Grbavec Tobald igra prizor iz Ibsenovih Strahov, a mu ne gre in sprašuje gospo Prestopil o italijanskem igralcu, ali je imel pravo grbo. — Klikot v mansardi piše ljubezensko pismo Hani, a ga ne pošlje, pismo položi k prejšnjim. — Oče Kvirn s fagotom, birič Kaps s trombolo in Klikot s flavto zaigrajo Hani kot podoknico hrupno koračnico. Ljudje radovedno gledajo. V komični govorici birič izblebeta Hani, da ji piše Klikot ljubezenska pesmi. Pisar užaljen pobegne. Hani pa je vseč ta ljubezen. Kvirin meni, da se bo Klikot sedaj obesil, saj je njegova ljubezen strastna, globoka. — Gapit se pogovarja z Gizelo; obesil bi se, a someščanom ne privošči dogodka, ki nestrpno čakajo nanj; rajši bo z lutko pobegnil in zamešal sled (halucinacije).

II. DEJANJE Globoka noč. Komi Prelih čaka Hano. Gapit spi z lutko. Klikot bedi nad svojo ljubeznijo. Grbavec in gospa Prestopil igrata Ibsena, zadnji prizor iz Strahov, o slikarju Ozvaldu. — Afra in Tarbula se izpovesta, da ju nihče ni nikoli požel. Afra je rešila Teobalda, ki ga je pred 32 leti hotela ubiti njegova nezakonska mati. Teobald je sin Afrinega zaročenca in Elze, zato Afra Elzo sovraži in ne pusti, da bi umrla od lakote in se preselila v onstranstvo k mrtvemu Teobaldovemu očetu. Elza mora živeti in trpeti ker je Afrin zaročenec Erik ljubil njo in ne Afro. — Ko Hana zagleda čakajočega Preliha, uboga vse ukaze pohotneža, vsa je onemogla in komi jo odnese v posteljo. V hipu se Hana prebudi iz otopelosti in reče: »Prvi se ne pozabi nikoli.« Pograbi svečnik, ki je stal ob postelji, in udari z njim Preliha po glavi. Prelih pade kot mrtev na tla. Hana strmi v negibno telo, ki leži poleg nje, prevzema jo strah, zaveda se zločina. Hana misli, kako bi stvar prikrla. — Prebudi se vse mesto iz dozdevnega spanja. Dogodek... Afra se ustraši, če ni Elza umrla. Pohiti k njej, starka še živi nekoliko, a nič ne je. Afra ji grozi, da bo izdala njeno krivdo zaradi hrbta Teobaldu. Toda doživi nivo razočaranje: Afrin zaročenec Erik je prisegel Elzi, da ljubi samo njo, Afra pa da ga je kupila, ko ni mogel shajati v šolah. Afra sklene, da Elza mora jesti. — Hana prosi za pomoč Terezo, a brž spozna, da ji ne bo pomagala, zato pomigne skozi okno Klikotu. Pove mu, kaj se je zgodilo, in ga prosi, naj ji pomaga. Klikot pa je bojzljivec. Skrivoma in strahom v srcu odnese Klikot onesveščenega Preliha na ulico, kjer ga pusti. Klikot je razočaran, ker mu je Hana obljubila za plačilo svoje telo. Obesiti se hoče. Hana ga željno pričakuje in vabi, nato pa utrujena zaspi. — Pijan slikar s punco odkrije Preliha, napoveduje »pristen, povsem spoštljiv dogodek«, a Prelih odpira oči. Ko se Prelih prebudi, se ne more spomniti, kaj se je zgodilo z njim. Pobegne domov, slikar in punca se razideta, Klikot prične pisati novelo. — Obeta se nov dogodek: umor neke prostitutke, a ni nič. — Vtem se razširi po mestu novica, da gori Breg. Prebivalstvo hiti k požaru, tudi Prelih z obvezano glavo. Zvedelo pa se je, da se je vžgalo samo nekaj desk pod kozolcem. Hana zve, da je Prelih živ, tudi ona bi rada videla kako gori Goga; zato se odpravi iz mesta. Sreča obvezanega Preliha in se norčuje iz njega, a misli resno, da je bil nekdo to noč umorjen, saj se je osvobodila Preliha za zmerom.

MOTIVI IN TEME:

Motiv kaotičnega, razklanega, obupanega človeka sodobnega časa, ki živi v stanju živčne napetosti, na robu bolezni, blaznosti in smrti; motiv odnosov med ljudmi (Hana – Klikot)

O tem pisatelj pravi, da je pravzaprav postranska zadeva. Tema drame je frigiditeta žene (Hanina duševna motnja zaradi Prelihovga posilstva) ter ljubezenska tema (Klikotova ljubezen do Hane).

LITERARNA SMER: Dogodek v mestu Gogi je »mozaik«, v katerem se prepletajo prvine različnih literarnih smeri. V njem so prvine naturalizma (kritičen prikaz (malo)meščanske družbe, »grde« sreani življenja — Prelihovo nasilje, Terezin erotični gnus, Gapitova sprevrženost, navedki iz Ibsenovih Strahov), simbolizma (simbolnost vrat, sob, zvokov, paralelizmi), ekspresionizma (duhovna kriza, človek-žrtev, pesniške podobe), nove stvarnosti (popredmetenost ljudi, montaža), modernizma (nadrealistični umrli naddavkar).

LITERARNA ZVRST: groteskna igra v dveh dejanjih

Utemeljitev: Izraz igra je za Dogodek uporabil Grum sam in nakazuje manj usodno dogajanje, kot ga običajno prikazuje drama. Avtorjeva perspektiva je pretežno groteskna: osebe so popačene, zveržene, patološke, meša resnobno in smešno, tragično in komično.

Opomba: Če razumemo zadnji prizor, v katerem vidimo Gogovce v njihovem začetnem stanju, kot integralni del besedila in v Haninem udarcu ne vidimo dogodka — odrešitve, potem lahko označimo Dogodek tudi kot dramo absurda (antidramo), ki prikazuje zgolj stanje, ne pa več dogodkov.

DRMSKA TEHNIKA: izrazito moderna, mozaična zgradba dogajanja, montaža (fragmentarnih zgodb), iz katerih mora bralec/gledalec sam narediti sintezo.

Osrednja, Hanina, zgodba je zgrajena analitično (iz sedanjosti se vrača v preteklost — **DRAMA RAZKRITIJ**). V njej je Hanin prihod v Gogo zasnova, izpoved Terezi in prvo srečanje s Prelihom zaplet, Hanin udarec vrh, Prelihovo »prebujenje« razplet in Hanin ponovni odhod razsnova, če seveda ne upoštevamo zadnjega prizora, ki takšno shemo zruši.

DOGAJALNI PROSTOR: simultano prizorišče v različnih sobah na robu mesta Goga.

DOGAJALNI ČAS: od večera prvega dne do naslednjega dopoldneva.

VLOGA DIDASKALIJ: Razmerje med glavnim besedilom in didaskalijam je v Dogodku približno ena : ena, didaskalije se osamosvajajo in presegajo svoja razlagalna vloga. Vzrok za to je, da se dramski prostor in duševnost dramskih oseb povezujeta, oziroma prvi izžareva drugega.

IVAN PREGELJ, MATKOVA TINA

TEMELJNI PODATKI

Novela Matkova Tina je bila prvič objavljena v goriški reviji Mladika leta 1921 z naslovom Matkove Tine prečudno romanje. Današnji naslov je dobila leta 1928 v Pregljevih Izbranih spisih.

Besedilo je novela, saj je krajše pripovedno besedilo, v katerem je v ospredju Tinina zgodba, za ozadje pa je postavljen resničen zgodovinski dogodek-usmrtitev vodij tolminskega punta. Snov je torej zgodovinska.

ZGODBA

Bil je večer pred tretjim petkom v aprilu leta 1714. Prav takrat so odšli romarji proti Gorici, kjer so bili priče sodbi nekaj voditeljem upora. Pogovarjali so se o sodbi in drugih rečeh. Med njimi je bil tudi krčmar Matko z sodčkom vina v roki, čigar hčera Tina je bila zaročena z enim od upornikov, Janezom Gradnikom. Tudi ona je odšla na pot v Gorico, da bi še zadnjič videla svojega ženina, kljub temu, da je bila že v sedmem mesecu nosečnosti. Med potjo si je za pogum pela pesmi. Tudi krčmar Matko je celo pot ponavljal verz »Vsem galjotom vile v vamp« in zaostajal za drugimi, kmalu pa se mu je pridružil nekdo iz sprednjih vrst in skupaj sta pila vino. Matko je bil jezen na hčerinega zaročenca, kot da je on kriv za vse njegove in hčerine težave, ki jih sedaj trpita. Do sedaj ni Matko niti vedel, da mu hčera sledi na poti, čez čas pa jo je ugledal v mraku in že začel kleti čez njo in vse slabe stvari, ki se mu dogajajo. Hotel jo je počakati ob cesti, pa se mu je zdramilo od vina, tako da je ni videl, ko je šla mimo. Šel je naprej, sedaj pa jo je videl spredaj in začel teči ter se dreti a mu je spet izginila izpred oči. Začel je misliti, da je doma umrla in da je to njena duša, ki potuje v Gorico. Bil je omotičen, tako da sta se še nekajkrat tako križala.

Tako sta oba dva zaostala, romarji pa so prehodili lep del poti in se ustavili v hribih nar Gorico. Malo so počili in se pomenkovali, potem pa nadaljevali pot. Tina, ki je malo zaspala na pobočju, se je predramila ter začela teči, ker se je bala, da bo zamudila obsodbo. Kmalu pa so jo prijeli krči zaradi nosečnosti, da se je začela opotekati. Začelo se je svitati, sodba pa bi se naj začela ob devetih. Nekako je prišla do predmestja, kjer je počila na klopi pred hišo. Predramila se je šele ob vonju toplega mleka, ki ji ga je prinesla gospodinja iz hiše. Iz mesta so se zaslišali zvonovi, ki so Tino priganjali, zato je stekla proti njim. Ko je prišla do mesta sodbe, ji je pot omejevala množica ljudi. Pogum ji je splahnel. Nekdo se je zadril: »Že vise, tam, glejte!«. Tina je skozi množico videla drogeve, na katerih so viseli razmesarjeni udi človeških teles. Zvedela je, kje so Janeza obglavili in odšla tja nato pa z množico ljudi v jezuitsko cerkev, kjer je molila za hrano, ker že dolgo ni jedla. Tam so bili tudi romarji. Ko je kasneje odšla iz cerkve, je v daljavi zagledala množico znanih ljudi. Obrnila se je stran in odšla v krčmo, kjer se je okrepčala, malo zadremala, nato pa odšla proti goram domov. Ni opazila zvonjenja zvonov, niti drogov, s katerih so sneli ostanke nekdanjega vodje tolminskih upornikov Janeza Gradnika. Spet so jo v razmakih začele napadati močne bolečine. Prehodila je že kar nekaj poti, ko je začela moliti in vzdihovati. Ko je prišla do neke vasi, jo je hotela obiti po klancu navzdol, pa so jo spet popadli krči. Legla je in počivala ter spet molila k cerkvi Matere Marije Snežnice nad Avčami. In res se ji je prikazala »Gospa nebes« ter rešila njenega otroka, njo pa vzela k sebi.

DOGAJALNI ČAS IN PROSTOR

Čas in prostor sta nam v noveli zelo dobro znana. Začne se z večernim zvonjenjem, eno uro po tistem, ko je odzvonilo k večernicam, tretjega petka v aprilu leta 1714. Od začetka do konca priteče nekaj manj kot dva dni.

Pot do Gorice: Od Volč pod Tolminom, Čiginja, Ročinja, Kanala, Deskel, Plavi do Solkana in Gorice.

MOTIVI IN TEME

Zunanja zgodba je povezana z notranjo, saj se prepletata središčni motiv (Tinina pot) in zgodovinski dogodek (obglavljenje voditeljev upora), proti koncu pa se do Tinine smrti stopnjuje le še osrednji motiv. Oba motiva se zaključita tragično, s smrtjo, oba pa izhajata iz ljubezni. Osrednji iz ljubezni do Janeza, zgodovinski pa iz ljubezni do pravice.

Kot poseben motiv velja omeniti tudi Tinino željo, da bi poljubila glavo in ude svojega usmrčenega zaročenca – upornika, kar spominja na biblijski motiv v katerem Saloma zahteva glavo Johanaana, da ga tako lahko poljubi na ustnice.

Izpostavljen je tudi motiv nezakonske matere. Tina namreč z Janezom ni poročena, zato jo obremenjuje misel na še nerojenega nezakonskega otroka, s čimer pa se še bolj obremenjuje oče Matko.

Motivi se skozi novelo ponavljajo in zgoščujejo v dve izstopajoči temi, in sicer v erotično (ljubezensko temo) ter bivanjsko, kar se kaže v Tininem dožemanju sveta.

Tinino potovanje in trpljenje je lahko razumljivo kot biblijski motiv križevega pota.

EKSPRESIONISTIČNE PRVINE V NOVELI

Kažejo se že v sami ideji: protestu zoper nečlovečnosti in povzdigovanje odrešilne ljubezni. Tinina ljubezenska in Janezova zgodovinska prizadevanja so sicer poražena, vendar upora proti krivicam ne bo konec. Uresničil ga bo njun sin.

Tinina želja, da bi njeno »dete mir imelo« spominja prav tako na ekspresionistično idejo o novem človeku.

SLOGOVNA ANALIZA

Pregljev slog je pogosto liričen in ritmičen, včasih patetičen ali svetopisemsko privzdignjen. Jezik je bogat z metaforami in posebitvami. Tudi v samem slogu in jeziku se kažejo ekspresionistične prvine.

PREŽIHOV VORANC, SAMORASTNIKI

Vsebina:

Zgodba se prične s prihodom Voranca in njegovega prijatelja na vrh slemena Karnic. Tam je nekoč gospodaril veliki kmet Karničnik. Tam stoji tudi majhna bajta, ki je tudi vse, kar je ostalo od nekoč velikega posestva. Pred bajto ju pozdravi starka Nana in jima na njuno željo pove zgodbo o preteklosti Karnic.

Zgodba, ki jo začne pripovedovati Nana, se začne pred sto leti, ko je na Karnicah gospodaril predzadnji Karničnik. Ta je imel tri otroke - najstarejši je bil Ožbej, ta pa je imel še mlajšega brata ter sestro. Ko je bil Ožbej star 20 let je h hiši prišla lepa Meta. Ožbej se zaljubi v Meto in ta dobi, ko je stara sedemnajst let, z njim otroka. To je za Karnice velika sramota. Stari Karničnik hoče med Meto in Ožbejem preprečiti vsako srečanje. Oba pokliče na zagovor, nato pa Meto zverinsko muči. Kazen, ki je doletela Meto je ta da jo stari Karničnik zveže na stol in nato zažge v roko razbeljeno železo. Meta junaško trpi in niti malo ne pokaže, da se kesa. Ko je krvavi obred končan, pahnejo Meto skozi vrata na dvorišče, tam pa jo zgrabijo domača hči in obe dekli, ji privežejo krila preko glave in jo z šibami pretepajo po golem telesu. Iz nihovih rok jo reši mati.

Meta je potrebovala cel teden, da je prestala vse bolečine od zverinskega mučenja. Nato pa odide služiti v samotni kraj ob Dravi. Svojega otroka, ki mu je dala ime Gav, pa pusti pri materi. Vse to se kmalu pozabi...

Ampak naslednje leto Meta zopet dobi otroka in pri krstu pove, da je Ožbejev. Njegov oče tega spet ne prenese mirno. Meto odpeljejo v graščino, kjer jo pričakajo grajski gospodje ter Karničnik. Hočejo jo najprej zlepa pregovoriti, naj se odpove Ožbeju, ko pa noče o tem nič slišati, jo birič priveže na stol in ji naloži petdeset udarcev. Meta se kljub temu ne vda. Karničnik nato poskuša še pri Ožbeju. Oče ga po dolgem monologu prepriča, da se poroči z bogatim dekletom iz Jamnic. V noči pred poroko pa Ožbej pobegne in s tem zelo prizadene in osramoti Karnice. Vrne se šele po osmih dneh in videti je, da je ves čas pil. Očetu pove resnico, da pač ljubi Meto in se je pripravljen odreči celo dedovanju posestva zaradi nje. Ko dobi Meta tretjega otroka pošlje Karničnik sina k vojakom. Ožbej se vrne s prestreljeno nogo, šepa in še pogosteje pije. In tako se zgodba odvija se naprej. Meta mu povije devet otrok, se pa ne smeta poročiti. Nekega dne Ožbej umre, njegovi in Metini otroci odrastejo kot samorastniki, ter se razkropijo po vseji deželi. Karničnikova nekoč velika kmetija pa propade. S tem konča pripoved Nana, ki je Metina najmlajša hčerka.

Nacionalna in socialna ideja in njuni nosilci:

Ti sta močno izraženi, in se prepletata. Socialna se kaže v boju revežev z višjimi sloji, ki jim omejujejo pravice. Nacionalna je s to idejo povezana, saj so reveži Slovenci, gospoda pa tujci. Glavna nosilka teh dveh idej je Meta, kar je še najbolj opazno pri koncu, saj sčasoma postaja samozavestnejša, pa tudi družba je vse bolj na njeni strani, zato Hudabivka postane nekakšen simbol upora proti višjemu sloju. Njeno vlogo kasneje prevzamejo njeni otroci, ki so bili v tem duhu vzgojeni in ko se razkropijo po deželi, se z njimi simbolično razširi tudi nacionalno - socialna ideja.

Slog

Slog je na začetku ter na koncu močno čustveno obarvan, zaradi tega sta učinkovitejši ter bolj osebni tudi socialna in nacionalna ideja.

SOCIALNI REALIZEM

Socialni realizem ali »novi« realizem se je kot književna smer pojavil okoli leta 1930. Za razliko od realizma 19. stoletja, ki je bil meščanski, kritičen do obstoječe družbe, se je novi realizem angažiral za novo, socialistično družbo in za zrušenje meščanske.

Socialni realizem pri nas skuša biti objektivni, prikazuje malega človeka med obema vojnama, njemu je naklonjen, a ga prikazuje tudi kritično (komično ali tragično). Prikazuje tudi nacionalno tematiko, značilna je pokrajinskost ali regionalnost, avtorji prihajajo iz literarno na novo odkritih pokrajin - obrobij (Prekmurje, Koroška, Štajerska, Goriška, Tolminska). Pisci pišejo predvsem daljše in krajše zvrsti pripovedne proze. Nastane vrsta obsežnih romanov, povesti, novel in krajših zgodb. Dramatika je manj razvita, nastane pa nekaj zgodovinskih, družbenokritičnih in kmečkih dram. Poezija pa v tem obdobju ostane ob strani.

Najpomembnejši predstavniki socialnega realizma so: Prežihov Voranc, Miško Kranjec, Ciril Kosmač, France Bevk, Anton Ingolič, Ivan Potrč, Juš in Ferdo Kozak, Bratko Kreft, Tone Seliškar, Mile Klopčič ter Igo Gruden.

Socialni realizem je dosegel vrh pred drugo svetovno vojno, njegova značilna literarna dela pa so izhajala še po letu 1950, čeprav v tem času že ni bil več vodilna književna smer.

Socialni realisti so se zgledovali po vzorcih realistično-naturalističnega opusa, dialoga in kompozicije. Odklanjali so preveč subjektivno pripovedno tehniko dekadence in simbolizma. Snovno so se omejevali na kmečko življenje, na svet gruntarjev, kajzarjev in kmečkih proletarcev. Ob strani pa so puščali življenje industrijskega proletariata in meščanski sloj z izobraženstvom.

CIRIL KOSMAČ, TANTADRUJ

Povzetek vsebine

Pisatelj se je v tihi noči sprehajal po Piranu, se spomnil matere in njenega smehljaja ter njenega zanimivega pripovedovanja zgodb. Spomnil se je zgodbe o Tantadruju, ki je bil vaški norček, majhen fant, ki so ga tako poimenovali, ker so mu otroci nagajali, on pa je materi razlagal, da mu je nagajal "ta in ta druj". Zelo si je želel umreti, vendar so mu drugi zatrjevali, da je na svetu še premalo trpel, da bi lahko tako kmalu umrl. Nekega dne se je odpravil na semenj, da bi si kupil še nekaj zvončkov. Hotel jih je imeti 40 (za vseh 40 mučenikov). Na sejmu je srečal druge norčke – svoje prijatelje: Luko Božorno-boserna, Furlana Rusepatacisa, Hotejčevega Matica – Enako palico in Najdenega Peregrina. Kupili so zvončke, nato pa naj bi na Hotejčevo povabilo pri njem prespali. Pot jih je vodila mimo pokopališča, kjer so se ustavili. Ker se Tantadruju prejšnje želje po smrti niso uresničile, je hotel, da bi ga živega zakopali v jamo na pokopališču. Ko so norčki oznanjali njegovo smrt z zvonjenjem in mu odpeli žalno pesem, so vsi vaščani ogorčeno prihiteli na pokopališče. Med njimi je bil tudi župnik, ki je norčke in vaščane tudi prepodil. S tem se zgodba o Tantadruju konča. Pisatelj pa je žal in se počuti krivega, da zgodbe ni večkrat pripovedoval.

Interpretacija

Norčkova zgradba je pravzaprav simbolična zgodba o sodobnem civiliziranem človeku, iskalcu smrti. Svoj konec si pripravlja z vso veščino, a ko se Tantadruju smrt približa, si je ne želi več. Vsak od norčkov govori po svoje, za besede drugega pa ostaja trajno zaprt. Tu je oznaka sodobnika, ki je vedno bolj osamljen, goji le še svoj jaz, a mu nihče ne prisluhne.

Tantadrujeva usoda je žalostna, zato postane želja po smrti njegov bivanjski cilj – živi za smrt. Sporočilo novele pripoveduje o malem človeku, ki v človeški skupnosti tudi zase zahteva enakovreden in svoboden položaj, pri tem pa se sklicuje na svoje izrazito humanistično bistvo.

V noveli se prepletajo tradicionalne in moderne prvine. V Kosmačevi literaturi sta značilni dve temeljni pripovedni ravni. Prvo predstavlja avtobiografska pripoved in osebno doživljanje samo, drugo pa spominsko oblikovana zgodba iz domače vasi. Ta novela združuje oboje. Čeprav je delo razdeljeno na tri dele, prehodov skoraj ne čutimo zaradi asociativnih preskokov. Spominska pripoved dobiva tudi groteskno obliko, ko se izostri odnos do smrti. Včasih pripoved preide v pravo natančno, realistično opisovanje – realistine prvine.

Metaforika je bogata in večkrat stopnjuje grotesknost. Tako se realistične prvine prepletajo s fantastičnimi (prividi uničenja, krvavi mesec, oblak). Novela tematizira tudi eksistencialne prvine (ob želji po absolutni sreči v smrti izraža enako močno in neupogljivo voljo do življenja).

Kompozicija je lagodna, pripoved se prepleta s kramljanjem, prevladuje objektivna pripoved z refleksijo. Oboje je značilno tudi za slog, ki je razumsko zapleten z mnogimi logičnimi sestavinami, od čustev prevladuje zadržana ironija. Slog je zaznamovan tudi z ekstetskimi ozvočenji in barvanjem.

SVETOVNA KNJIŽEVNOST PO 2. SVETOVNI VOJNI

KNJIŽEVNOST NOB

KAREL DESTOVNIK – KAJUH; BOSA POJDIVA DEKLE OBSOREJ

Lirika upora: Pesmi, ki so nastajale med 2. svetovno vojno in po njej na vojno temo. Motivi in teme: boj za svobodo, partizanski spopadi, sovraštvo do okupatorja, nesrečne usode, pa tudi revolucija, pravičnejša družba. Dela: revolucionarne budnice, himne, bojne pesmi, pa tudi ljubezenske, razpoloženske in miselne pesmi. Prevladujejo oblike iz obdobja socialnega realizma. Preproste kitične in verzne oblike, razumljive in usmerjene k množičnemu bralcu.

Motivi in tematika: 1. kitica – ljubezenska tema, poziv fanta dekletu, da se sprehodita do češnje. 2. kitica – domovinska, narodna tema- trplejenje, talci, smrt, 3. kitica – oboje.

Fant poziva dekle, naj sprejme njegovo ljubezen, vendar so težke razmere (vojna, žrtve). Hkrati jo prosi, naj to ljubezen deli z ljubeznijo do domovine.

Slog: Najbolj izrazit je kontrast – beli cvetovi – temni grobovi, posebitev (trpeča zemlja), ponavljanje (geminacija – beli so, beli), primera (kakor ponosni galebi nad vodo so padli), stopnjevanje (temni, pretemni)

SLOVENSKA KNJIŽEVNOST PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

DANE ZAJC : ČRNI DEČEK

•Življenje in delo

- o- 1929 rodi pri Mavcah – se živi
- o- 1948 objavljena prva pesniška zbirka
- o- 1951 življenjski brodolom (zaprt, vržen s šole in poslan k vojakom)
- o- številne literarne nagrade, tudi Prešernova

•Tema

- o- bivanjska

•Povzetek

Deček, ki je postavljen v grozečo osamljenost in osovražnost od univerzuma, tega ne sovraži, ampak vanj pošilja upe in zelje.

-Interpretacija vsebine

Dogajanje je delno obnovljivo, zaporedje dogajanja(zjutraj,opoldne, podnevi, ponoči), ki se ponavlja in predstavlja VEČNO SEDANJOST je dokaz, da te pesmi ne moremo razumeti na konkretni ravni (pesem PODOBA/METAFORA). Vsebina pesmi je NEREALISTIČNA.

oOpis zunanosti in doživljanje črnega dečka

Zunanost dečka je ČRNA. Osrednje dečkovo občutje je OSAMLJENOST, ki je tudi vzrok za vsa ostala občutja – utesnjenost,žalost, groza, strah. Njegova občutja so povzročena od UNIVERZUMA (živo in neživo stvarstvo – starci, kače, sonce, zvezde). Ogromen prostor (puščava) se poudarja njegovo osamljenost.

– Simboli

- črni deček – osamljenec
- starci – človeštvo
- zvezde, sonce – vesoljna grožnja
- puščava – stvarnost, izpraznjenost
- ptice – ideali, zelje, upi

– Sporočilo

Smisel življenja je v razdajanju tega kar mas v sebi (svojih sanj, idealov, vrednot...)

Človek ne sme zbežati iz ogrožajočega sveta, ker bi s tem svojo eksistenco ukinil in vzel svoj smisel. Pobeg bi pomenil beg pred absurdom.

Črni deček je pesnik, ki ne neha pesniti, čeprav ljudstvo njegovih pesmi ne razume. S prenehanjem pisanja bi ukinil svojo eksistenco.

Oblikovna analiza

- - moderna pesem
 - - svobodni verz (ni rime, neenako dolgi verzi)
 - - zvočni učinki
 - - absurd
 - - oblika

- - ponavljanja
 - - anafora (ponovitev besede ali besedne zveze na začetku dveh zaporednih verzov)
 - - epifora (ponovitev besede ali besedne zveze na koncu dveh zaporednih verzov)
 - - anadiploza (ponovitev besede ali besedne zveze na koncu prvega in začetku naslednjega verza)
 - - epanalepsa (ponovitev besede ali besedne zveze na začetku prvega in koncu naslednjega verza)
 - - geminacija (zaporedna ponovitev besede ali besedne zveze)

- - paralelizmi (glavno slogovno sredstvo, ki daje pesmi ritem)

- Zvočni učinki
 - - rimo najdemo samo na enem mestu (pepela/pepela)
 - - verzi so povezani v ASONANCAMI (ujemanje samoglasnika na koncu verzov)
 - - ALITERACIJA – ujemanje soglasnikov v dveh ali več zaporednih besedah (peska puscave, sprehajajo se skozi...)
 - - ONOMATOPOIJA – glasovno slikanje (st, sk, šč, posnemanje glasov iz narave: kača, vzletavanje ptic)

DANE ZAJC; ČRNI DEČEK

Govori o osamljenem človeku, ki ga družba in okolje ogrožajo. Deček okolju in družbi ni sovražen, v družbo oddaja svoje ideale, sanje... On na ta način okolje plemeniti. V tem položaju vztraja. – kot SIZIF – je kot pesnik, ki živi v taki družbi, ki njegove poezije ne razume, a on vztraja v pisanju pesmi.

Doživljanje dečka: OSAMLJENOST; iz te izvirajo - strah, groza, žalost, ...

Motivi in teme:

Motivi: življenska bolečina, obup, nesmiselnost človekovega početja, umiranje, hladnost sveta. – razlog – groza vojne, ki jo je pesnik doživljal v otroštvu.

Teme: bivanjska

Simbolika: deček – pesnik, puščava – ujetost, ptice – simbol hrepenenja idealov želja sanj, starci – nerazumevajoči ljudje.

Slog:

Paralelizem; členi – zato, zato, ki, ki.

Ponavljanja; anafora (stojiš, zato – isto v nasl. kit.), anadiploza (... ptice, nasl. ptice ...), epanalepsa (-isto imaš..., ...imaš).

Zvočni učinki: asonanca (ujemanje samoglasnikov na koncu besed v verzih), aliteracija (ujemanje soglasnikov in samoglasnikov), onomatopoiija (glasovno slikanje šč st sk).

Verz: svobodni

CIRIL KOSMAČ; TANTADRUJ

Tantadruj, Luka, Matic enaka palica, Furlan, Janez Žakaj, najdeni Peregrin, župnik

Nadaljevanje in preseganje socialnega realizma: Socialni realizem je opazen v obravnavi družbenih neenakosti – socialne razlike, opazen pa je tudi (Sartrov) +EKSISTENCIALIZEM – življenski smisel, želja po absolutni sreči v smrti izraža enko močno voljo do življenja +FANTASTIČNE prvine.

Realistične, domišljiske in bivanjske prvine:

Realistične: čas (zima, 1 dan in del noči), prostor (Most na Soči, sejmišče, cerkev, pokopališče, gostilne, 4 doline) in zgodba iz resničnega življenja.

Domišljiske: privid uničenja – vrtiljak, krvavi mesec, okostnjak brez glave, ladja, zemlja prevlečena z ledenim plaščem.

Bivanjske: iskanje življenjskega smisla (Tantadruj hoče smrt, na drugi strani je župnik ki ne povsem spoštuje krščanskih vrednot).

Slog: ukr. prid., poosebitve, primera kontrast (bleda zlata luč, grenko sladka svetloba, živi – mrtvi), naštevanje – paralelizem(in_ in_ in_ - ritmični učinek), barve (krvavo rdeč mesec, srebrn napis na pokopališču, ...), zvočnost – ponavljanja (tantadrujeva pesmica in vsak ima svoj vzlik)

JANEZ MENART; CROQUIS

Pes. zbirka – Pesmi štirih (Pavček, Zlobec, Kovič, Menart), prostor – kavarna, je likovna pesem (oblika kitice), po vsebini je razpoloženska pesem

Intimizem: Subjektivna, osebnoizpovedna, doživljajska in razpoloženska. Osebna izpovednost, ki se naslanja predvsem na liriko – slovenske **moderne**, tenkočutno doživljanje mladosti, izpovedovanje ljubezni, razočaranje nad neuresničeni ideali, doživetje življenjskih nasprotij... Ta poezija je pogosto refleksivna, nekajkrat tudi satirična.

Motivi, teme: značilni za sodobno slovensko liriko – motivi vsakdanjega življenja in socialne stvarnosti...

Motivi: risanje skice,

Teme: življensko razočaranje, obup..

Slog: metafora – marmor kavarniške mizice, mrzel in siv (prisodobna življenja). Ukr. Prid., vzklik, pomanjševalnice,

Verz: 4 4-vrstične kitice in verzi z oklepajočo rimo.

KAJETAN KOVIČ; JUŽNI OTOK

Motivi in teme: Bivanjska tema

Simbolika: Južni otok – smisel življenja, morje – pot, življenje.

Slog: metafore- južni otok, morje; kontrast – tema (dno, megla) – svetloba (svit, zvezda, ladja, bela voda) = razpetost – dvom v obstoj otoka, mnogovezje (vezanje stavkov z istim členom) = ritmičnost – valovanje morja in lirskega subjekta, ki je razpet.

Verz: 5 ritmično urejenih 4-vrstičnih kitic z oklepajočo rimo. Zadnja kitica je kontrast na prejšnje.